10 LET PREVENTIVNEGA PROGRAMA VARNO S SONCEM

IZVEDBA PROGRAMA VARNO S SONCEM V ŠOLSKEM LETU 2016/17 IN KRATEK PREGLED IZVAJANJA PREVENTIVNEGA PROGRAMA V DESETLETNEM OBDOBJU

NIJZ Nacionalni inštitut za javno zdravje

Varno s soncem

10 LET PREVENTIVNEGA PROGRAMA VARNO S SONCEM: IZVEDBA PROGRAMA VARNO S SONCEM V ŠOLSKEM LETU 2016/17 IN KRATEK PREGLED IZVAJANJA PREVENTIVNEGA PROGRAMA V DESETLETNEM OBDOBJU

Zaključno poročilo

Avtorja: **mag. Simona Uršič in An Galičič**

Oblikovanje: **An Galičič**

Naslovna fotografija: **Fotografija plakata, ki so ga v sklopu projekta Varno s soncem izdelali otroci iz Vrtca Mala Nedelja.**

Izdajatelj: **Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva 2, Ljubljana**

Kraj in leto izida: **Ljubljana, 2017**

Preventivni program »Varno s soncem 2017«
Nosilci programa: NIJZ - Nacionalni inštitut za javno zdravje, ZSD - Združenje slovenskih dermatovenerologov in Društvo za boj proti raku Celje.
Sofinanciranje programa: Ministrstvo za zdravje, Združenje slovenskih dermatovenerologov (ZSD)

Zaščita dokumenta
© 2017 NIJZ
Vse pravice pridržane. Reprodukcija po delih ali v celoti na kakršenkoli način in v kateremkoli mediju ni dovoljena brez pisnega dovoljenja avtorja. Kršitve se sankcionirajo v skladu z avtorsko, pravno in kazensko zakonodajo.

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE I
KAZALO TABEL II
KAZALO SLIK III
1 UVOD 1
2 IZVEDBA PROGRAMA VARNO S SONCEM V ŠOLSKEM LETU 2016/17 2
3 PROGRAM VARNO S SONCEM V VRTCIH V ŠOLSKEM LETU 2016/17 3
3.1 Sodelujoči v programu – pokritost vrtcev s programom Varno s soncem 3
3.2 Evalvacija programa Varno s soncem 5
3.2.1 Metoda dela 5
3.2.2 Rezultati anketiranja vzgojiteljev oz. strokovnih sodelavcec 6
3.2.3 Rezultati anketiranja staršev otrok 13
3.3 Ocena izvedbe programa Varno s soncem v šolskem letu 2016/17 v vrtcih 19
4 PROGRAM VARNO S SONCEM V OSNOVNIH ŠOLAH V ŠOLSKEM LETU 2016/17 20
4.1 Sodelujoči v programu – pokritost osnovnih šol s programom Varno s soncem 20
4.2 Evalvacija programa Varno s soncem v osnovnih šolah 22
4.2.1 Metoda dela 22
4.2.2 Rezultati anketiranja v osnovnih šolah 23
4.3 Ocena izvedbe programa varno s soncem v šolskem letu 2016/17 v osnovnih šolah 30
5 DESETLETNO OBDOBJE IZVAJANJA PROGRAMA VARNO S SONCEM – KRATEK PREGLED 31
5.1 Sodelujoči 31
5.2 Način dela 32
5.3 Vrednotenje učinkovitosti programa 33
6 ZAKLJUČEK 35
7 PRILOGE 36

KAZALO TABEL

Tabela 1: Časovna opredelitev, odgovorna oseba za izvedbo nalog, izvajalci nalog in izobraževanj preventivnega programa Varno s soncem v letu 2017. 2
Tabela 2: Število sodelujočih predšolskih otrok in učencev v desetletnem obdobju preventivnega programa Varno s soncem. 31

KAZALO SLIK

Slika 1: Število predšolskih otrok vključenih v program Varno s soncem v obdobju od leta 2008 do leta 2017. 3
Slika 2: Delež predšolskih otrok, ki so sodelovali v programu Varno s soncem 2017, primerjava med zdravstvenimi regijami (glede na skupno število otrok v starosti ena do pet let v posamezni zdravstveni regiji na dan 1. 1. 2017). 4
Slika 3: Vrednotenje materialov, s katerimi je bilo podprto izvajanje teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja in uporabnost le-teh..... 7
Slika 4: Mnenje vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev o tem, koliko predšolski otroci glede varovanja pred škodljivimi vplivi sonca pridobijo z vključitvijo v program Varno s soncem. 8
Slika 5: Dejavnosti, ki so se izvajale v zvezi z obravnavo teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja. 9
Slika 6: Namen vzgojiteljev oz. strokovnih sodelavcev glede udeležbe na izobraževanju v sklopu programa Varno s soncem v naslednjem letu (2018). 11
Slika 7: Odnos anketiranih vzgojiteljev in strokovnih delavcev vrtcev do sonca. 12
Slika 8: Pogostost opeklin pri otrocih zaradi izpostavljenosti soncu v preteklih letih in letos. 13
Slika 9: Zaščitni ukrepi za zaščito pred soncem prejšnja leta in letos. 14
Slika 10: Pridobljene informacije o zaščiti pred soncem. 15
Slika 11: Pogovor v krogu družine o zaščiti pred delovanjem sončnega sevanja. 16
Slika 12: Odnos staršev do izpostavljanja UV sevanju. 17
Slika 13: O upoštevanju pravil zaščite pred soncem v krogu družine. 18
Slika 14: Sodelovanje osnovnih šol v programu Varno s soncem. 20
Slika 15: Delež učencev, ki so sodelovali v programu Varno s soncem 2017, primerjava med zdravstvenimi regijami (glede na skupno število otrok v šest do štirinajst let v posamezni zdravstveni regiji na dan 1. 1. 2017). 21
Slika 16: Način izvajanja programa Varno s soncem (predstavitev problematike v šoli v naravi ali v razredu, nadaljnje spodbujanje preventivnega ravnanja). 24
Slika 17: Materiali uporabljani pri izvajanju programa Varno s soncem. 25
Slika 18: Mnenje o napredku učencev glede varovanja pred škodljivimi vplivi sonca z vključitvijo v program Varno s soncem. 26
Slika 19: Namen učiteljev oz. strokovnih sodelavcev glede udeležbe na izobraževanju v sklopu programa Varno s soncem v naslednjem letu (2018). 28
Slika 20: Odnos anketiranih učiteljev in strokovnih delavcev osnovnih šol do sonca. 29
Slika 21: Število predšolskih otrok in učencev vključenih v program Varno s soncem v obdobju od leta 2008 do leta 2017. 31
Slika 22: Osnovna sporočila preventivnega programa Varno s soncem v obliki ikon. 32

1 UVOD

Izpostavljanje soncu in opekline v otroštvu so dejavnik tveganja za razvoj kožnega raka (še zlasti malignega melanoma kože) v kasnejših letih. V otroštvu dosežemo kar 80 odstotkov celotne življenjske izpostavljenosti soncu. Večji del izpostavljenosti soncu se zgodi med številnimi kratkotrajnimi nenamenskimi izpostavitvami. S pravilnim samozaščitnim ravnanjem lahko škodljive učinke ultravijoličnih (UV) žarkov omilimo oz. preprečimo.

Temeljnim izhodiščem za nastanek preventivnega programa Varno s soncem, ki je bil pilotno izveden v celjskem vrtcu Tončke Čečeve leta 2007, sledimo tudi danes.

Od leta 2008 poteka program v vseh regijah po Sloveniji, v vrtcih smo ga letos izvajali desetič, v osnovnih šolah pa osmič. Osnovni namen programa je predšolske otroke in učence ter njihove starše opozoriti na pomen pravilne zaščite pred sončnimi žarki in jih spodbuditi k pravilnemu samozaščitnemu ravnanju ter s tem prispevati k zmanjšanju pojavljanja kožnega raka v Sloveniji.

Nosilci programa Varno s soncem smo Nacionalni inštitut za javno zdravje, Združenje slovenskih dermatovenerologov ter Društvo za boj proti raku regije Celje.

2 IZVEDBA PROGRAMA VARNO S SONCEM V ŠOLSKEM LETU 2016/17

Program VARNO S SONCEM je usmerjen k seznanjanju ciljne populacije o škodljivih posledicah delovanja sončnih žarkov in ukrepih, s katerimi lahko nastanek teh posledic učinkovito preprečimo oz. zmanjšamo.

Vizija programa je doseči spremembo v odnosu populacije do sonca.

Na programu Varno s soncem delamo "sezonsko". Zimski čas je namenjen delu na razvijanju vsebin, pripravi gradiv, zbiranju prijav za sodelovanje. V zgodnjem spomladanskem času se intenzivno izvaja t.i. edukativni del – usposabljanje izvajalcev programa. Sam program v smislu aktivnega dela s ciljno populacijo zaživi v maju in juniju. Program predvideva, da ciljna populacija pridobljena spoznanja o samozaščitnem ravnanju v zvezi z zaščito pred sončnimi žarki v praksi udejanja čez poletje - cel julij, avgust in tudi september. Časovna opredelitev, odgovorna oseba za izvedbo nalog, izvajalci nalog in izobraževanj so prikazani v Tabeli 1.

Tabela 1: Časovna opredelitev, odgovorna oseba za izvedbo nalog, izvajalci nalog in izobraževanj preventivnega programa Varno s soncem v letu 2017.

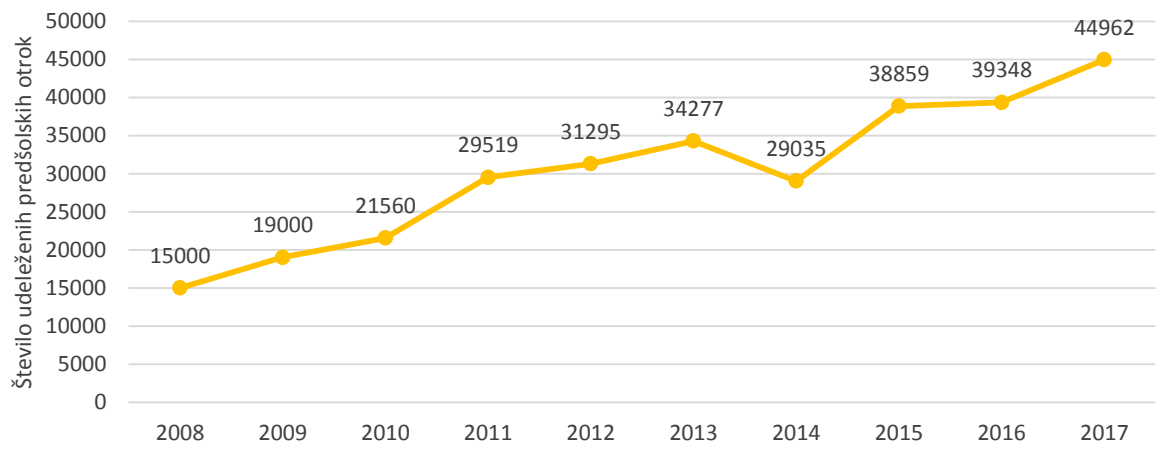
Časovna opredelitev:	januar 2017 - november 2017
Odgovorna oseba za izvedbo naloge:	mag. Simona Uršič
Izvajalci naloge:	mag. Simona Uršič Irena Veninšek Perpar Vladimira Lampič An Galičič Nataša Šimac
Izvedba izobraževanj za vzgojitelje, učitelje in ostale strokovne delavce vrtcev in osnovnih šol:	v sodelovanju z Združenjem slovenskih dermatovenerologov

3 PROGRAM VARNO S SONCEM V VRTCIH V ŠOLSKEM LETU 2016/17

3.1 Sodelujoči v programu – pokritost vrtcev s programom Varno s soncem

V šolskem letu 2016/17 smo program Varno s soncem v vrtcih izvajali deseto leto zapored. Ugotavljamo, da se trend, ko se v program vsako leto vključi vedno večje število otrok, nadaljuje (Slika 1). S tem je v program seveda posredno vključenih tudi vedno več staršev sodelujočih otrok. V vrtcih se namreč starši preko svojih otrok seznanijo z vsebinami o škodljivih vplivih sončnih žarkov in o možnostih zaščite.

V šolskem letu 2016/17 sta bila v program vključena **202 matični vrtca**, oziroma **479 različnih enot vrtcev** po Sloveniji. Program se je izvajal v **2.471 oddelkih** (skupinah), v katere je bilo glede na prijave vključenih **44.962 otrok**.

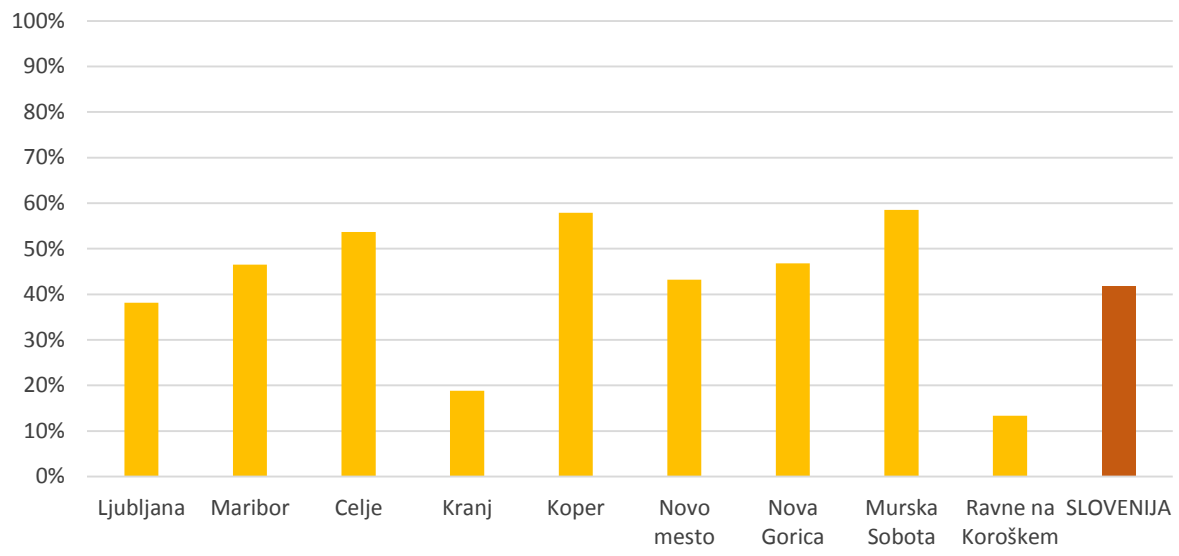
Slika 1: Število predšolskih otrok vključenih v program Varno s soncem v obdobju od leta 2008 do leta 2017.

V programu Varno s soncem je letos sodelovalo **5.265 strokovnih delavcev** (vzgojitelji-ce in pomočniki-ce vzgojitelja ter ostalo strokovno osebje).

Kot je bilo že omenjeno, poteka program Varno s soncem po vsej državi, v obdobju od 2007 do 2017 je bilo vanj skupaj vključenih **302.855 predšolskih otrok**.

Možnost za sodelovanje v programu je enaka po vseh regijah. Seveda bi pričakovali, da je tudi z odzivom vrtcev tako.

Največ predšolskih otrok (glede na število otrok starih od ena do pet let v posamezni zdravstveni regiji na dan 1. 1. 2017) je bilo v program vključenih v zdravstvenih regijah Murska Sobota, Koper in Celje, najmanj pa v zdravstvenih regijah Ravne na Koroškem in Kranj (Slika 2).

Slika 2: Delež predšolskih otrok, ki so sodelovali v programu Varno s soncem 2017, primerjava med zdravstvenimi regijami (glede na skupno število otrok v starosti ena do pet let v posamezni zdravstveni regiji na dan 1. 1. 2017).

3.2 Evalvacija programa Varno s soncem

3.2.1 Metoda dela

Evalvacijo programa Varno s soncem v šolskem letu 2016/17 smo tako kot leto prej izvedli z elektronsko anketo s pomočjo programa 1ka. Anketirali smo izvajalce programa – vzgojitelje in uporabnike programa – namesto otrok so anketo izpolnjevali njihovi starši.

Anketi smo pripravili s pomočjo orodja za pripravo spletnih anket 1ka. Zbiranje podatkov je potekalo po metodi Web CSAQ, to je način računalniško podprtega spletnega anketiranja. Anketi sta bili dosegljivi na spletnem portalu 1ka:

- Za vzgojitelje: na spletnem mestu *https://www.1ka.si/a/130635*, aktivna od 19. 6. 2017 do 23. 8. 2017.
- Za starše otrok: na spletnem mestu *https://www.1ka.si/a/130638*, aktivna od 19. 6. 2017 do 23. 8. 2017.

Anketa za evalvacijo programa Varno s soncem za vzgojitelje in ostale strokovne sodelavce (Priloga 1) je bila sestavljena iz dveh delov:

- Vpliv programa Varno s soncem na izvajanje zaščite pred soncem v vrtcu (1. do 10. vprašanje).
- Odnos vzgojiteljev in ostalih strokovnih delavcev do izpostavljanja soncu (11. in 12. vprašanje).

Tudi anketa za evalvacijo programa Varno s soncem za starše (Priloga 2) je bila sestavljena iz 2 delov:

- Odnos in izpostavljenost otroka soncu (1. do 5. vprašanje).
- Odnos in izpostavljenost staršev soncu (6. in 7. vprašanje).

Povezava do spletnih anket je bila posredovana vsem koordinatorjem programa Varno s soncem v prijavljenih vrtcih in enotah. Koordinatorje smo prosili, da povezavo in prošnjo za sodelovanje posredujejo vsem vzgojiteljem in drugim strokovnim sodelavcem, ki so bili v šolskem letu 2016/17 vključeni v program Varno s soncem. Tako predpostavljamo, da je prošnjo za sodelovanje v spletni anketi *»Varno s soncem 2017 - evalvacija vprašalnika za izvajalce programa v vrtcih«* prejelo 5.265 vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev vrtcev v celi Sloveniji.

Hkrati smo jih prosili, da povezavo in prošnjo za sodelovanje v anketi posredujejo tudi staršem otrok (minimalno staršem petih otrok iz enote vrtca). Predpostavljamo, da je prošnjo za sodelovanje v spletni anketi *»Varno s soncem 2017 - evalvacija vprašalnika za starše otrok«* prejelo vsaj 2.395 staršev otrok, ki so bili vključeni v program Varno s soncem.

3.2.2 Rezultati anketiranja vzgojiteljev oz. strokovnih sodelavcev v vrtcih

Končno število ustrezno izpolnjenih in za evalvacijo ustreznih anket v okviru anketiranja vzgojiteljev je bilo 740, kar predstavlja 14,06 % odzivnost.

Rezultati evalvacije programa Varno s soncem za šolsko leto 2016/17 s strani vzgojiteljev so prikazani po posameznih vprašanjih v anketi.

Vprašanje 1: ***Ali ste v vašem vrtcu v preteklih letih že sodelovali v programu Varno s soncem?***

Rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da je bila v program Varno s soncem v preteklih letih vključena že večina, to je 96,29 % (719) vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev letos sodelujočih vrtcev. Preostalih 2,30 % (17) vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev je bilo letos v program vključenih prvič. 0,41 % (3) vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev je odgovorilo z ''drugo''.

Vprašanje 2: ***Koliko je bilo vseh otrok, ki so bili vključeni v oddelek/skupino-e, kjer ste vi letos izvedli program Varno s soncem?***

57,16 % (423) anketiranih vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev je program izvajalo v skupini z 11 do 20 otrok, 26,89 % (199) v skupini z 21 do 30 otroki, 12,43 % (92) v skupini z več kot 31 otroki in 3,51 % (26) v skupini z do vključno 10 otrok.

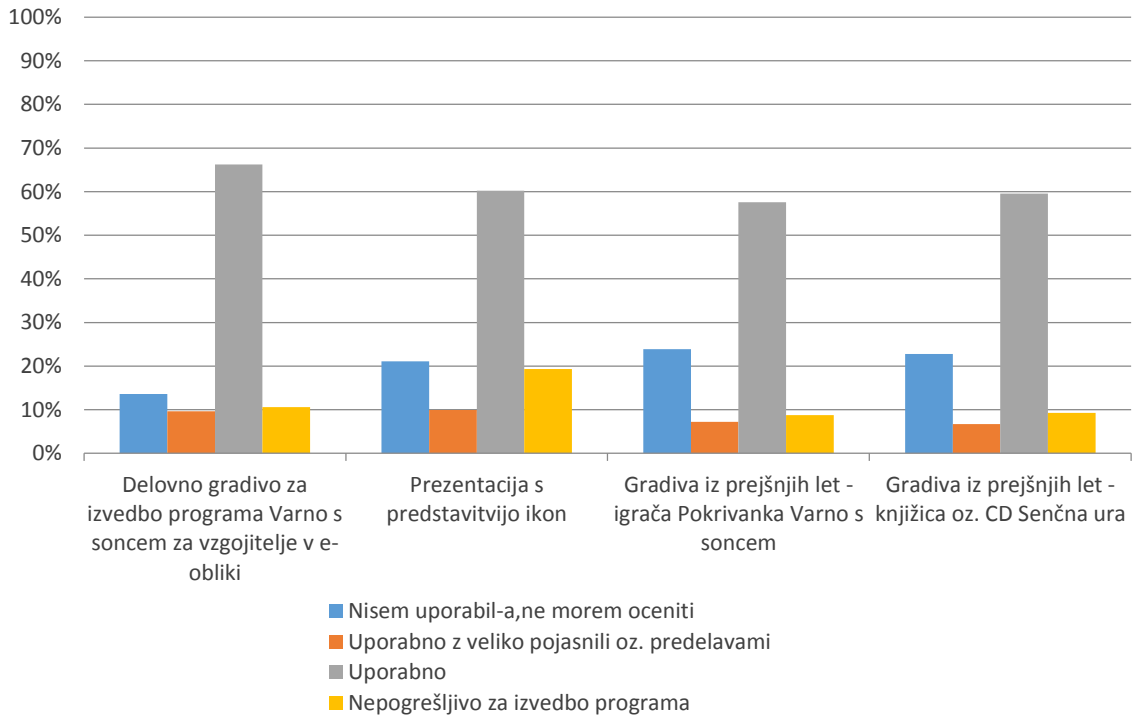
Vprašanje 3: ***Kolikšna je bila povprečna starost otrok v skupini-ah, kjer ste vi izvajali program Varno s soncem?***

Rezultati ankete kažejo, da je bilo razmerje med številom v program vključenih otrok, ki so mlajši oziroma starejši od štirih let približno enako. V šolskem letu 2016/17 je v programu sodelovalo 43,41 % skupin/oddelkov s predšolskimi otroci mlajšimi od 4 leta, 48,17 % skupin/oddelkov s predšolskimi otroci starejšimi od 4 leta ter 8,41 % starostno kombiniranih skupin.

Vprašanje 4: ***Prosimo, da ocenite uporabnost gradiv, ki so namenjena podpori pri predstavitvi teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja in katera ste uporabljali?***

Glede na rezultate anketnega vprašalnika so bili najbolj uporabljani naslednji materiali (Slika 3):

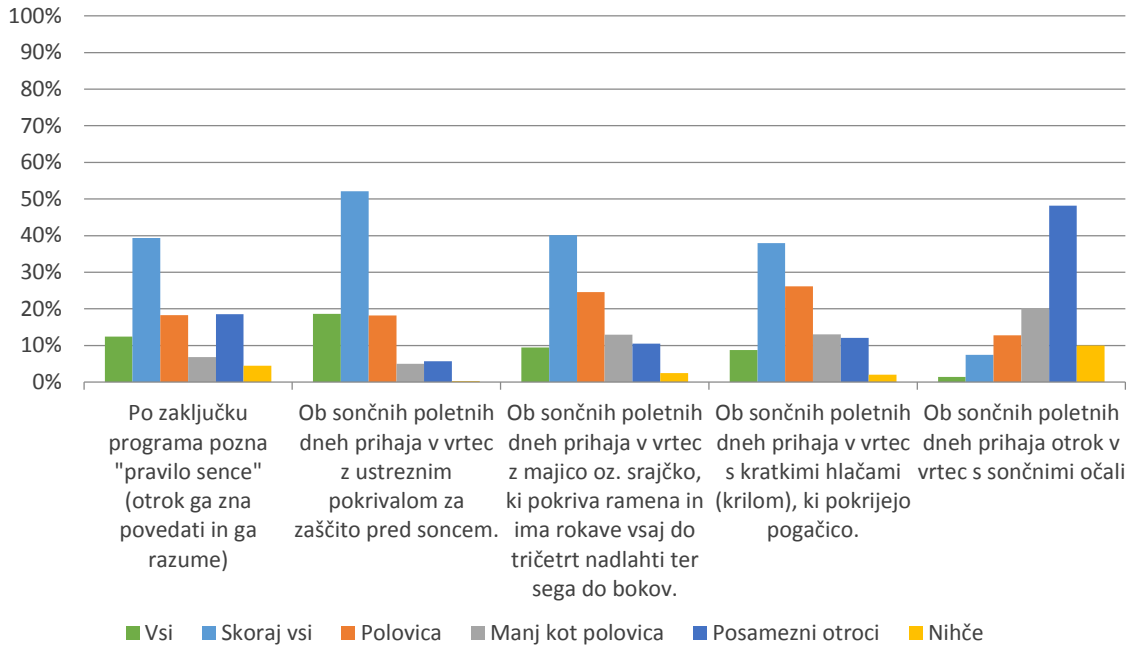
- Delovno gradivo za izvedbo programa Varno s soncem za vzgojitelje v e-obliki.
- Prezentacija s predstavitvijo ikon.
- Gradiva iz prejšnjih let – knjižica oz. zgoščenka (CD) Senčna ura.
- Gradiva iz prejšnjih let – igrača Pokrivanka Varno s soncem.

Slika 3: Vrednotenje materialov, s katerimi je bilo podprto izvajanje teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja in uporabnost le-teh.

Vprašanje 5: ***Mnenje o tem koliko predšolski otroci glede varovanja pred škodljivimi vplivi sonca pridobijo z vključitvijo v program Varno s soncem.***

Rezultati kažejo, da vzgojitelji oz. strokovni delavci v najvišjem odstotku navajajo, da po zaključku programa skoraj vsi otroci ob sončnih poletnih dneh prihajajo v vrtec z ustreznim pokrivalom za zaščito pred soncem, v nekoliko nižjem odstotku pa so oblečeni v ustrezna oblačila (Slika 4).

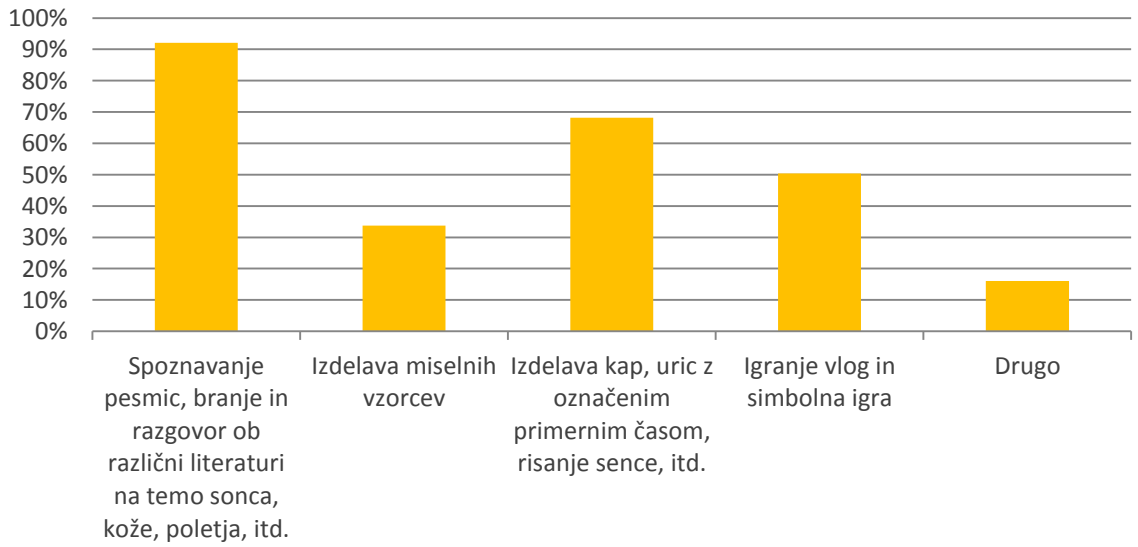
Slika 4: Mnenje vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev o tem, koliko predšolski otroci glede varovanja pred škodljivimi vplivi sonca pridobijo z vključitvijo v program Varno s soncem.

Vprašanje 6: ***Prosimo, navedite dejavnosti, ki ste jih izvajali v zvezi z obravnavano temo o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja.***

Rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da so skoraj vsi vzgojitelji oz. strokovni delavci otroke seznanjali s tematiko prek spoznavanja pesmic, branja in razgovora ob različni literaturi na temo sonca, kože, poletja, itd. (Slika 5).

Alinejo drugo so pojasnili z naslednjimi dejavnostmi:

- igre z vodo,
- lutkovna predstava,
- didaktične igre na obravnavano tematiko,
- likovne dejavnosti,
- parada klobukov,
- izdelava indijanskih šotorov – priprava sence,
- igra v senci/v senci dreves,
- izdelovanje senčne ure,
- človek ne jezi se in spomin na obravnavano tematiko,
- branje knjig na obravnavano temo,
- izdelava plakata,
- pobarvanke na obravnavano temo,
- spremljanje temperatur zunanjega zraka itd.

Slika 5: Dejavnosti, ki so se izvajale v zvezi z obravnavo teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja.

Vprašanje 7: ***Kako ste starše otrok pritegnili v program Varno s soncem in jih obveščali o poteku programa?***

Rezultati kažejo, da so skoraj vsi anketirani vzgojitelji oz. strokovni delavci o izvajanju programa starše obvestili. Tega ni storilo le 0,82 % (6) vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev.

Vzgojitelji oz. strokovni delavci so starše o izvajanju programa obveščali na različne načine (možnih je bilo več odgovorov):

- o namenu izvajanja programa so starše obvestili s sporočilom na oglasni deski oz. z gradivom, ki ga je prejel otrok (550; 74,83 %),
- med izvajanjem programa so o aktivnostih starše sproti seznanjali s sporočili na oglasni deski (538; 73,20 %),
- program so staršem na začetku šolskega leta in/ali pred začetkom izvajanja programa predstavili v okviru roditeljskega sestanka (514; 69,93 %),
- na koncu izobraževalnega dela programa so pripravili predstavitev osvojenih znanj za starše (73; 9,93 %),
- drugo (37; 5,03 %).

Vprašanje 8: ***Ali ste si pred izvajanjem programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ (www.nijz.si) prebrali informacije za izvedbo programa?***

72,65 % (534) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev je pred izvajanjem programa Varno s soncem prebrala informacije za izvedbo programa na spletni strani NIJZ, 18,76 % (139) jih je navodila prebralo delno, 8,37 % (62) pa navodil ni prebrala.

Vprašanje 9: ***Kako ste zadovoljni z informacijami o izvajanju programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ?***

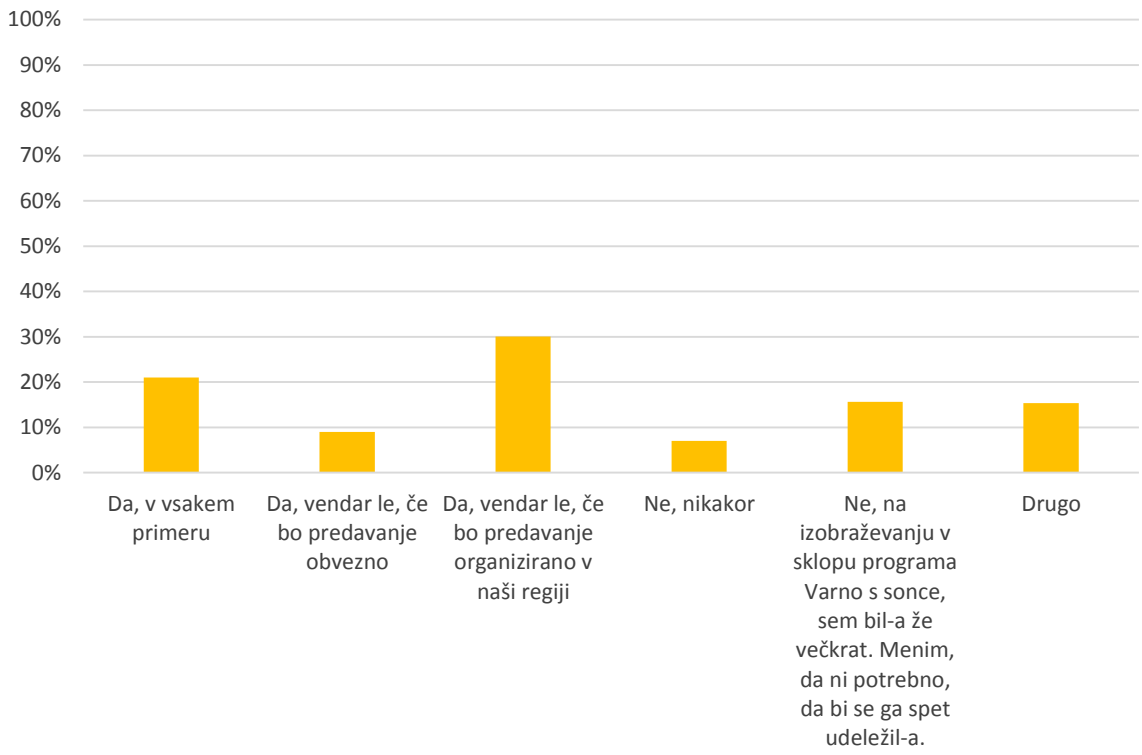
85,02 % (630) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev je na spletni strani Varno s soncem dobilo vse potrebne informacije, 7,96 % (59) anketiranih je informacije prejelo pri kontaktni osebi za program Varno s soncem v svojem vrtcu ali preko e-naslova varnossoncem@nijz.si. 4,45 % (33) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev je informacije pridobilo drugje (sodelavke), večina teh pa je program poznala iz preteklih let.

Vprašanje 10: ***Ali ste se udeležili letošnjega izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?***

Izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem pred pričetkom izvedbe programa se je v letu 2017 udeležilo 7,29 % (54) izmed anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev.

Vprašanje 11: ***Ali se prihodnje leto nameravate udeležiti izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?***

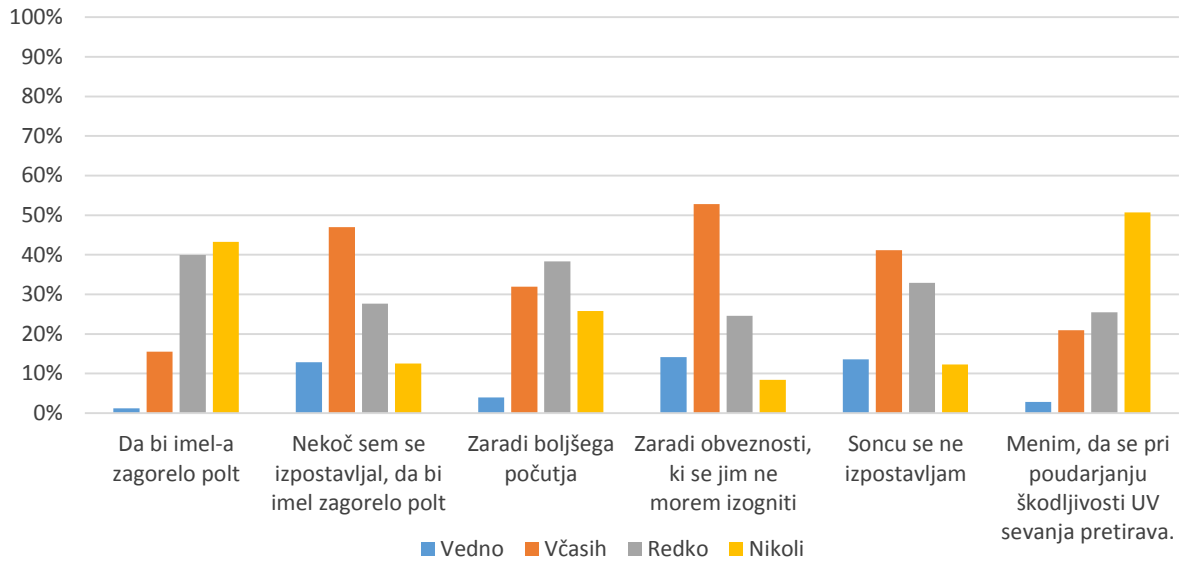
Tri petine anketiranih vzgojiteljev je navedlo, da bi se v naslednjem letu želeli udeležiti izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem. Največji odstotek anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev (30,09 %) se v prihodnjem letu izobraževanja namerava udeležiti, a le v primeru, da bo izvedeno v njihovi regiji. Petina (21,05 %) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev se namerava izobraževanja udeležiti v vsakem primeru.

Slika 6: Namen vzgojiteljev oz. strokovnih sodelavcev glede udeležbe na izobraževanju v sklopu programa Varno s soncem v naslednjem letu (2018).

Vprašanje 12: ***Kakšen je vaš odnos do izpostavljenosti UV sevanju? Ali oz. zakaj se vi izpostavljate soncu poleti med 10. in 16. uro?***

Ker je vzgojitelj oz. vodja skupine najbolj prepričljiv s svojim vzgledom, smo med vprašanja uvrstili tudi vprašanje o odnosu do izpostavljanja soncu in vzrokih zanj. Rezultati kažejo, da sta najpogostejša razloga za občasno izpostavljanje soncu obveznosti, ki se jim ni moč izogniti (363; 52,84 %) in želja po boljšem počutju (218; 31,92 %). Soncu se zaradi zagorele polti občasno oz. redko izpostavlja več kot polovica anketiranih (403; 55,50 %), nekoliko manj anketiranih (314; 43,24 %) pa se sončnim žarkom ne izpostavlja nikoli (Slika 7).

Slika 7: Odnos anketiranih vzgojiteljev in strokovnih delavcev vrtcev do sonca.

3.2.3 Rezultati anketiranja staršev otrok, vključenih v vrtec

Končno število ustrezno izpolnjenih in za evalvacijo ustreznih anket v okviru anketiranja staršev otrok je bilo 1.231, kar predstavlja 2,74 % odzivnost, če bi upoštevali, da so bili k izpolnjevanju ankete povabljeni starši vseh otrok oz. 51,40 % odzivnost ob upoštevanju, da so v vsaki enoti vrtca k izpolnjevanju ankete povabili najmanjše priporočeno število, t.j. starše petih otrok.

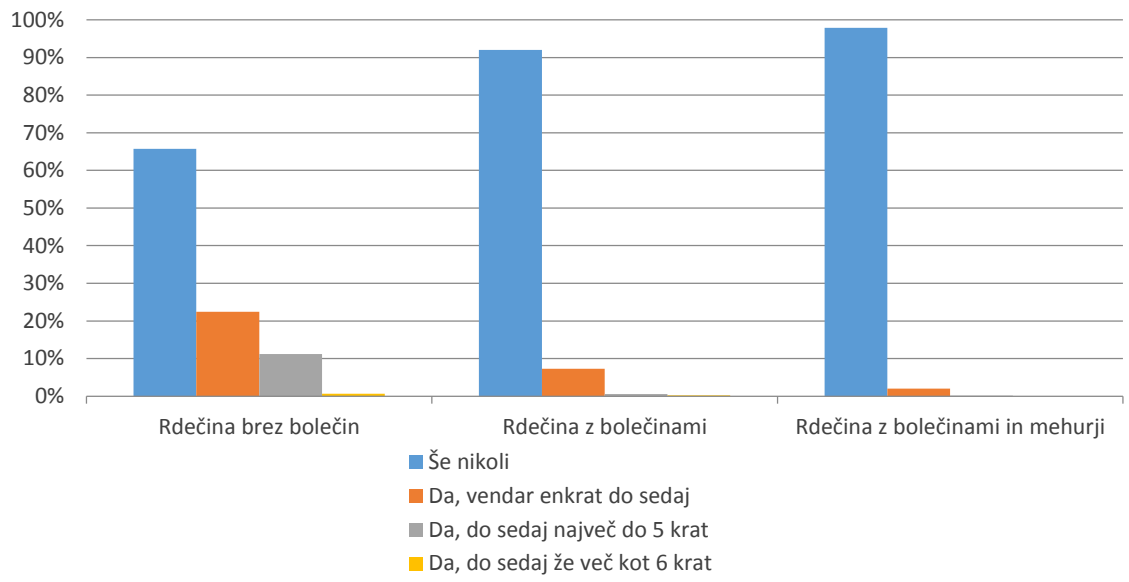
Rezultati evalvacije programa Varno s soncem za šolsko leto 2016/17 s strani staršev oz. skrbnikov otrok so prikazani po posameznih vprašanjih v anketi.

Vprašanje 1: ***Koliko je star vaš otrok?***

Anketo je rešilo 41,50 % (493) staršev oz. skrbnikov otrok mlajših od 4 let in 58,50 % (695) staršev oz. skrbnikov otrok starih 4 leta ali več.

Vprašanje 2: ***Kakšne sončne opekline je že imel vaš otrok in kolikokrat do sedaj?***

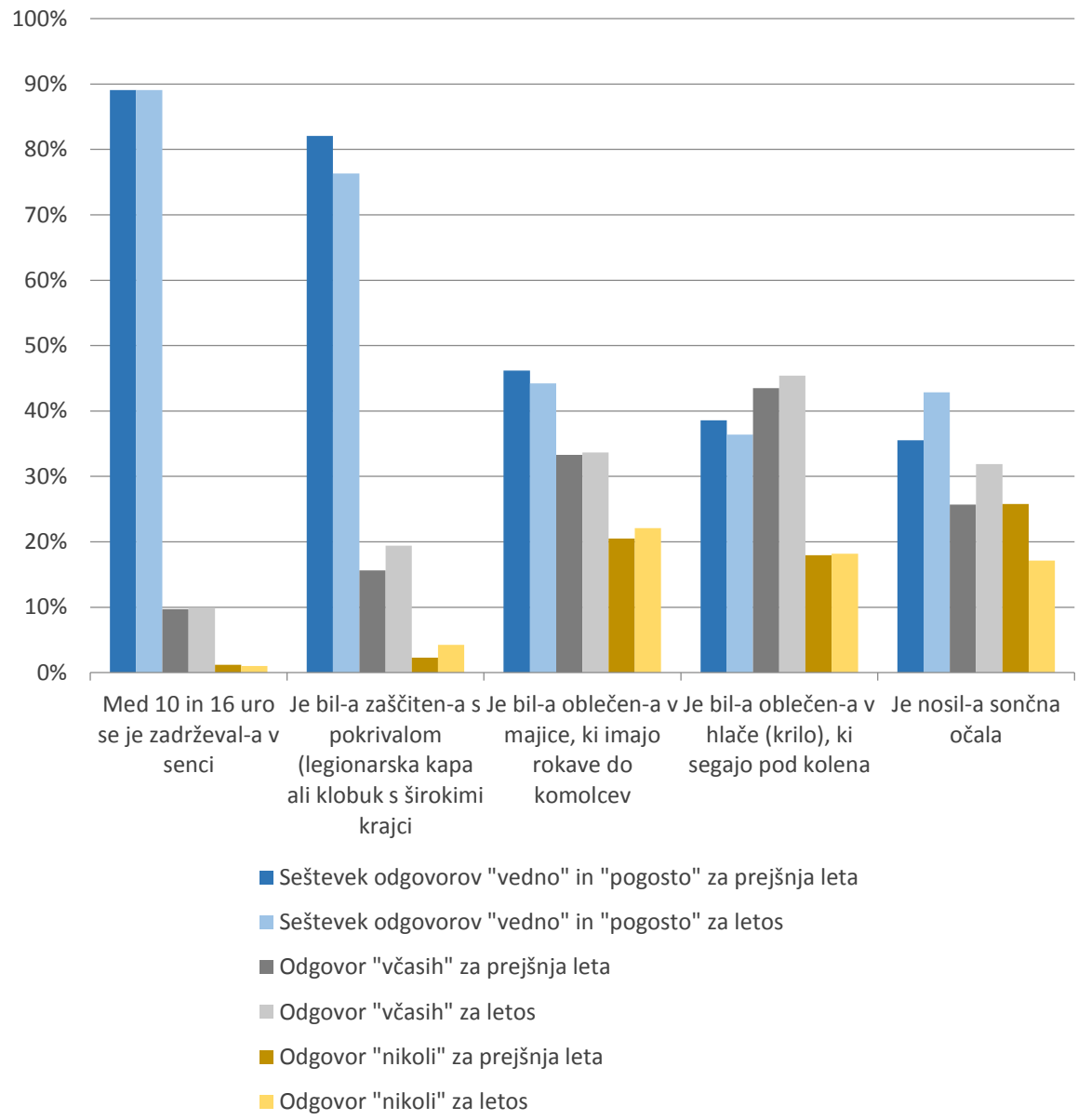
65,70 % (797) otrok zaradi izpostavljenosti soncu še nikoli ni imelo rdečine brez bolečine, 92,00 % (1012) otrok še nikoli ni imelo rdečine z bolečinami in 97,90 % (1024) otrok še nikoli ni imelo rdečine z bolečinami in mehurji.

Slika 8: Pogostost opeklin pri otrocih zaradi izpostavljenosti soncu v preteklih letih in letos.

Vprašanje 3: ***Kako pogosto je v poletnem času (kjerkoli; pri igri na dvorišču, na vrtu, na sprehodu, ob bazenu, na morju itd.) vaš otrok naštete zaščitne ukrepe izvajal prejšnja leta in kako jih izvaja letos?***

Večina otrok je zaščitne ukrepe letos izvajala enako kot prejšnja leta (Slika 9). Določen napredek pa je viden pri nošenju sončnih očal.

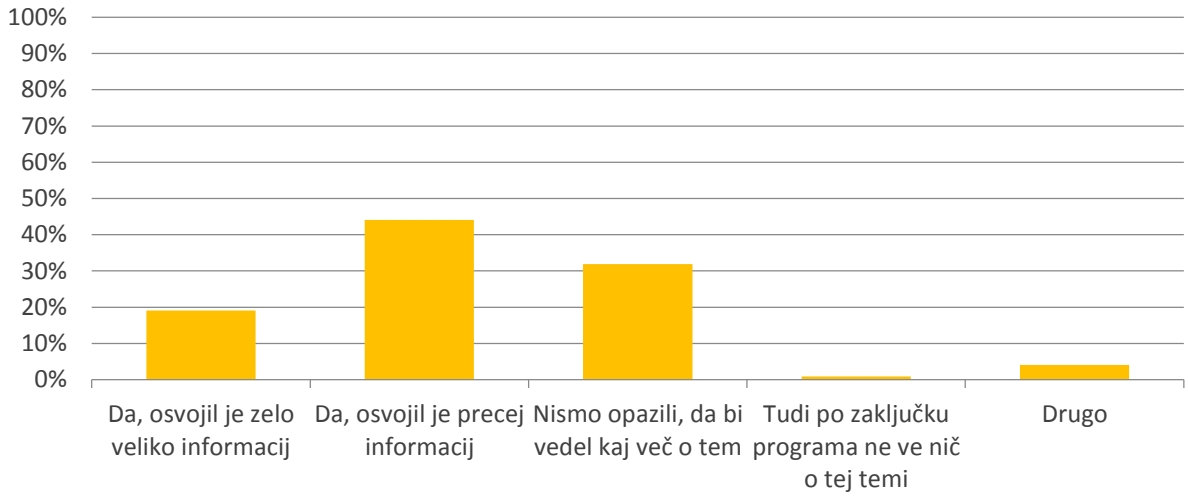

Slika 9: Zaščitni ukrepi za zaščito pred soncem prejšnja leta in letos.

Vprašanje 4: ***Ali ima vaš otrok po izvedenem programu Varno s soncem več informacij in znanj o zaščiti pred škodljivimi delovanjem sončnega sevanja?***

Iz rezultatov je razvidno, da je nekaj več kot tri petine anketiranih staršev mnenja, da je njihov otrok osvojil veliko oziroma precej informacij o zaščiti pred delovanjem sončnega sevanja (Slika 10).

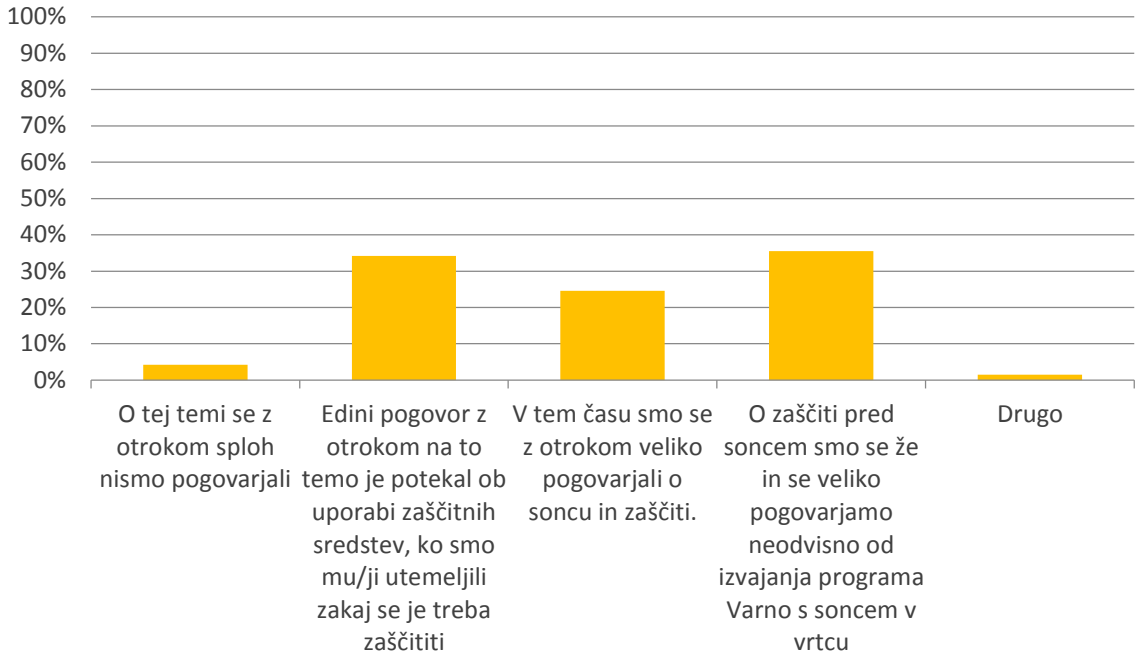
Odgovor »Nismo opazili da ve kaj več o tej temi« so zlasti izbrali starši najmlajših otrok, mlajših od štiri leta. Odgovor »Drugo« je izbralo 4 % (49) anketiranih staršev, le-ti so pod najpogostejši odgovor navajali, da je njihov otrok še premajhen.

Slika 10: Pridobljene informacije o zaščiti pred soncem.

Vprašanje 5: ***Ali ste se o pomenu zaščite pred škodljivim delovanjem sončnega sevanja pred in v času izvajanja programa Varno s soncem pogovorili tudi doma?***

Rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da se tretjina staršev o zaščiti pred sončnim sevanjm pogovarja neodvisno od izvajanja programa Varno s soncem v vrtcih, enak delež staršev pa se pogovarja o tej tematiki le neposredno pred tem, ko je potrebno uporabiti sredstva za zaščito pred sončnim sevanjem (Slika 11).

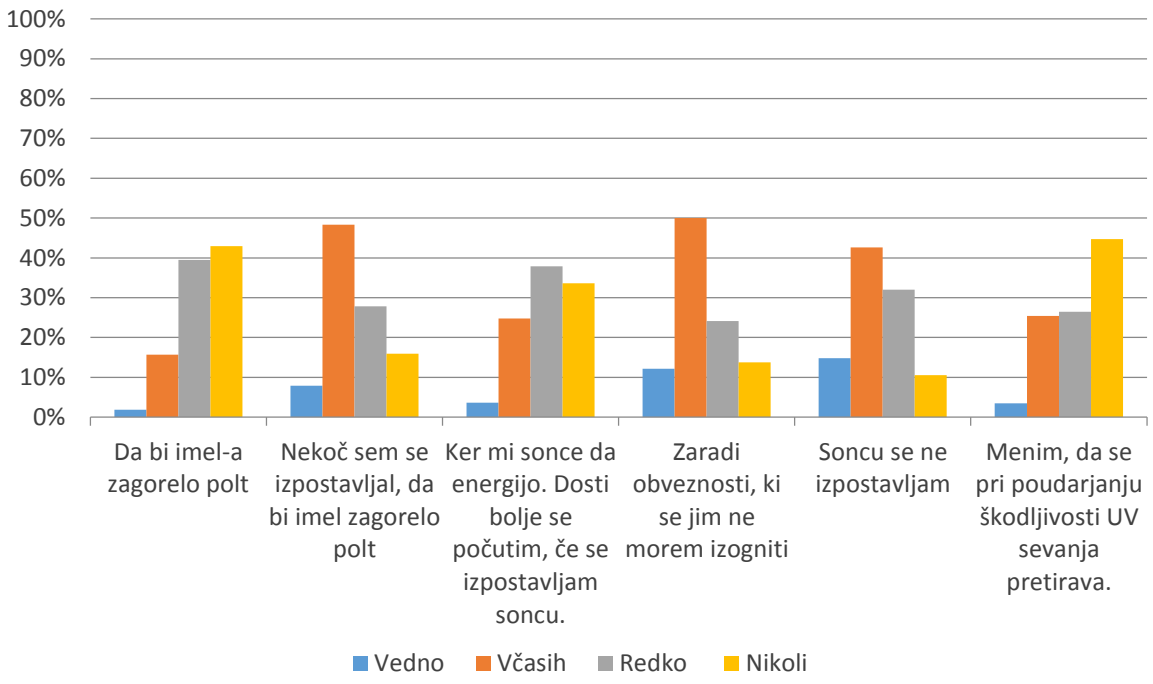

Slika 11: Pogovor v krogu družine o zaščiti pred delovanjem sončnega sevanja.

Vprašanje 6: ***Kakšen je vaš odnos do izpostavljanja UV sevanju? Ali oziroma zakaj se vi izpostavljate soncu poleti med 10. in 16. uro?***

Ker so starši najbolj prepričljivi ravno s svojim vzgledom, smo med vprašanja uvrstili tudi vprašanje o odnosu do izpostavljanja soncu in vzrokih zanj. Rezultati kažejo, da se zaradi obveznosti, ki se jim ni moč izogniti včasih izpostavlja sončnemu sevanju približno polovica anketiranih staršev. Četrtina, 24,80 % (278), anketiranih staršev se včasih izpostavlja sončnemu sevanju zaradi boljšega počutja. Da bi imeli zagorelo polt se včasih izpostavlja sončnemu sevanju 15,72 % (189), redko pa 39,52 % (475) staršev. Več kot 40 % staršev pa je odgovorilo, da se zaradi zagorele polti nikoli ne izpostavljajo soncu.

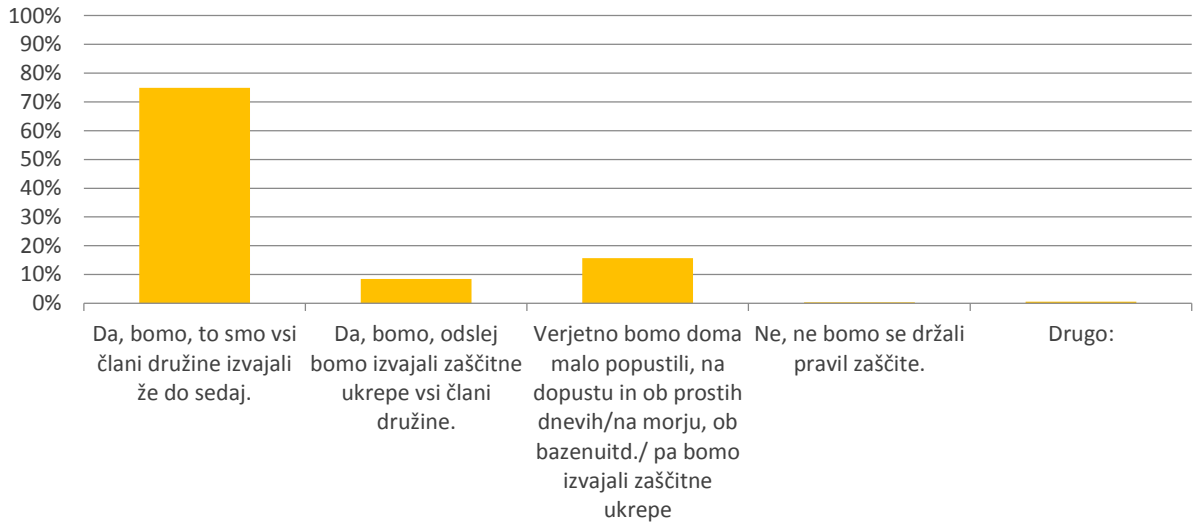
Delež tistih, ki so se soncu izpostavljali zaradi pridobivanja zagorele polti v preteklosti je bil bistveno višji (Slika 12).

Slika 12: Odnos staršev do izpostavljanja UV sevanju.

Vprašanje 7: ***Ali boste upoštevanje pravil naravne zaščite pred soncem v bodoče spoštovali tudi v krogu vaše družine***

Rezultati kažejo, da bo več kot štiri petine anketiranih staršev upoštevalo pravila naravne zaščite pred soncem in jih v bodoče spoštovala v krogu družine, od tega tri četrtine anketiranih navaja, da so vsi člani zaščitne ukrepe izvajali že do sedaj. 15,71 % (191) anketiranih staršev meni, da bodo doma malo popustili, vendar bodo zaščitne ukrepe upoštevali na dopustu in ob prostih dnevih (Slika 13).

Slika 13: O upoštevanju pravil zaščite pred soncem v krogu družine.

3.3 Ocena izvedbe programa Varno s soncem v šolskem letu 2016/17 v vrtcih

Izvedbo programa Varno s soncem v šolskem letu 2016/17 v vrtcih ocenjujemo kot uspešno, saj:

- število vključenih vrtcev in otrok narašča,
- so sodelujoči vzgojitelji oz. strokovni delavci ocenili, da predšolski otroci s programom pridobijo in osvojijo osnovne informacije glede varovanja pred škodljivimi vplivi sončnega sevanja,
- večina staršev meni, da je njihov otrok z vključitvijo v program osvojil veliko oziroma precej informacij ter, da bodo pravila zaščite pred soncem spoštovali tudi v krogu svoje družine,
- so sodelujoči vzgojitelji oz. strokovni delavci dobro ocenili razpoložljiva gradiva in način dela v programu.

Program bomo dopolnjevali, tudi z dodatnimi vsebinami na naši spletni strani, namenjeni vzgojiteljem oz. strokovnim delavcem. Vzgojitelji oz. strokovni delavci vrtca so tisti, ki vsebino programa v praksi približajo otrokom. Zato si bomo prizadevali, da jim temo čim bolj približamo na izobraževanjih in jih tudi v naslednjem letu opremimo s primernimi gradivi. Tako bodo aktualna priporočila lažje posredovali otrokom in v čim večjem številu pritegnili tudi starše.

4 PROGRAM VARNO S SONCEM V OSNOVNIH ŠOLAH V ŠOLSKEM LETU 2016/17

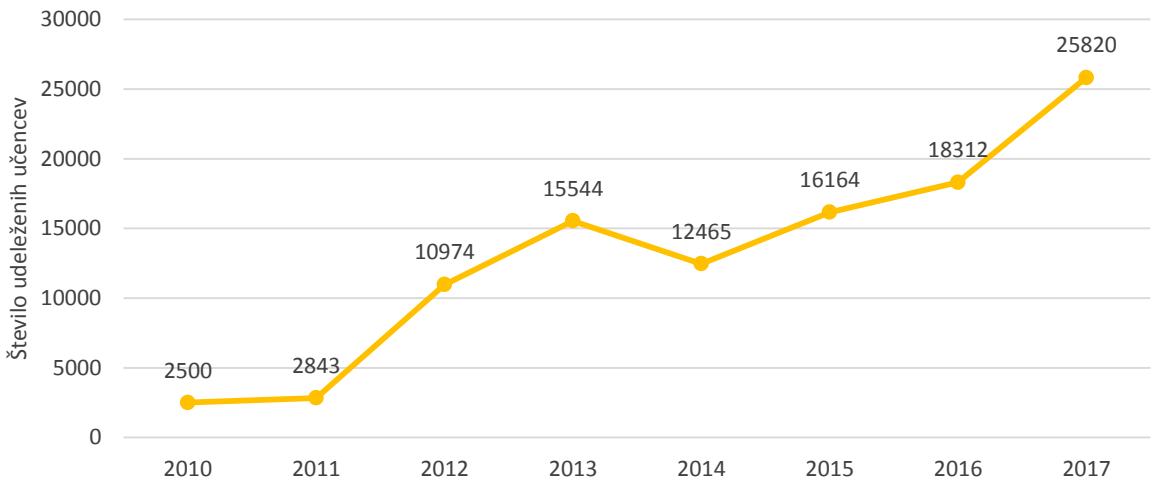
4.1 Sodelujoči v programu – pokritost osnovnih šol s programom Varno s soncem

Po ugodnih ocenah in pozitivnih odzivih osnovnih šol, ki so v programu Varno s soncem že sodelovale, smo letos program v osnovnih šolah izvedli že osmič. Tudi v letu 2017 smo program zastavili tako, da so lahko v njem aktivno sodelovali učenci vseh razredov osnovnih šol in ne samo vključeni v šolo v naravi, kot je bil program zastavljen v prvih dveh letih.

V šolskem letu 2016/2017 se je program izvajal na **122 osnovnih šolah**. V program je bilo glede na prijave vključenih **25.820 učencev**, kar je za **41 % več kot šolsko leto prej**.

Letos je bilo v program vključenih 6.973 učencev (450 razredov), ki so obiskali šolo v naravi, sodelovalo je tudi 18.847 učencev, ki niso obiskali šole v naravi. V teh razredih so na šolah program izvedli v času bivanja v šoli. Med njimi je bilo 10.676 mlajših učencev (1. - 4. razred) in 8.171 starejših (5. - 9. Razred).

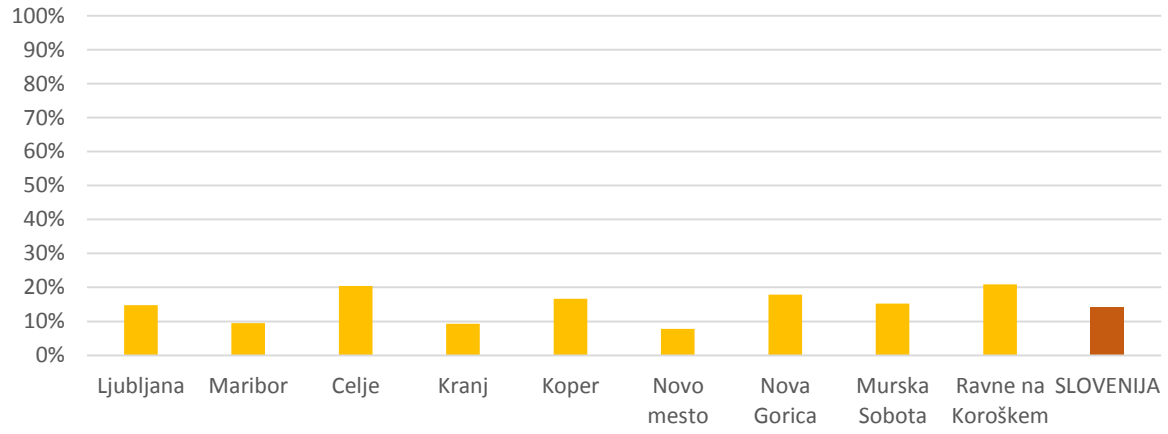
V obdobju od 2010 do 2017 je v programu Varno s soncem v osnovnih šolah skupaj sodelovalo 104.622 učencev. Število udeleženih učencev po posameznih letih prikazuje Slika 14.

Slika 14: Sodelovanje osnovnih šol v programu Varno s soncem.

Možnost za sodelovanje v programu je enaka po vseh regijah. Seveda bi pričakovali, da je tudi z odzivom osnovnih šol tako.

Največ učencev (glede na število otrok starih od 6 do 14 let v posamezni zdravstveni regiji na dan 1. 1. 2017) je bilo v program vključenih v zdravstvenih regijah Ravne na Koroškem, Celje in Nova Gorica, najmanj pa v zdravstvenih regijah Novo mesto, Kranj in Maribor (Slika 15).

Slika 15: Delež učencev, ki so sodelovali v programu Varno s soncem 2017, primerjava med zdravstvenimi regijami (glede na skupno število otrok v šest do štirinajst let v posamezni zdravstveni regiji na dan 1. 1. 2017).

4.2 Evalvacija programa Varno s soncem v osnovnih šolah

Evalvacijo programa smo v osnovnih šolah opravili na osnovi izpolnjenih spletnih vprašalnikov, ki so jih izpolnjevali učitelji oz. ostali strokovni delavci, ki so izvajali program Varno s soncem z učenci. Vključeni so bili tako učitelji, ki so program izvajali v okviru šole v naravi kot tisti, ki so predstavitev izvedli v okviru rednega pouka.

Učencev nismo posebej vključevali v anketiranje. Vprašalnik za preizkušanje njihovega osvojenega znanja je namreč vključen v priročnik Varno s soncem - Delovno gradivo za učitelje četrtih in petih razredov osnovnih šol. Izvajalcem programa smo priporočili uporabo omenjenega gradiva.

4.2.1 Metoda dela

Evalvacijo programa Varno s soncem v šolskem letu 2016/17 s strani učiteljev smo izvedli z elektronsko anketo s pomočjo programa 1ka.

Anketo smo pripravili s pomočjo orodja za pripravo spletnih anket 1ka. Spletni vprašalnik z naslovom *»Varno s soncem 2017 - evalvacijski vprašalnik za izvajalce programa v OŠ«* (Priloga 3) je vseboval 10 vprašanj. Zbiranje podatkov je potekalo po metodi Web CSAQ, to je način računalniško podprtega spletnega anketiranja. Anketa je bila dosegljiva na spletnem portalu 1ka, na spletnem mestu *https://www.1ka.si/a/130636*, aktivna od 19. 6. 2017 do 23. 8. 2017.

Anketa za evalvacijo programa Varno s soncem za učitelje in ostale strokovne sodelavce (Priloga 3) je bila sestavljena iz 2 delov:

- Vpliv programa Varno s soncem na izvajanje zaščite pred soncem v vrtcu (1. do 9. vprašanje).
- Odnos vzgojiteljev in ostalih strokovnih delavcev do izpostavljanja soncu (10. vprašanje).

Povezava do spletne ankete je bila poslana vsem koordinatorjem programa Varno s soncem v prijavljenih OŠ. Koordinatorje smo prosili, da povezavo in prošnjo za sodelovanje posredujejo vsem učiteljem in drugim strokovnim sodelavcem, ki so bili v šolskem letu 2016/17 vključeni v program Varno s soncem. Tako predpostavljamo, da je prošnjo za sodelovanje v spletni anketi *»Varno s soncem 2017 - evalvacijski vprašalnik za izvajalce programa v OŠ«* prejelo 1.589 učiteljev in drugih strokovnih delavcev OŠ v celi Sloveniji.

4.2.2 Rezultati anketiranja v osnovnih šolah

Končno število ustrezno izpolnjenih in za evalvacijo ustreznih anket v okviru anketiranja učiteljev je bilo 244, kar predstavlja 15,36 % odzivnost.

Rezultati evalvacije programa Varno s soncem za šolsko leto 2016/17 s strani učiteljev so prikazani po posameznih vprašanjih v anketi.

Vprašanje 1: ***Ali ste na vaši OŠ v preteklih letih že sodelovali v programu Varno s soncem?***

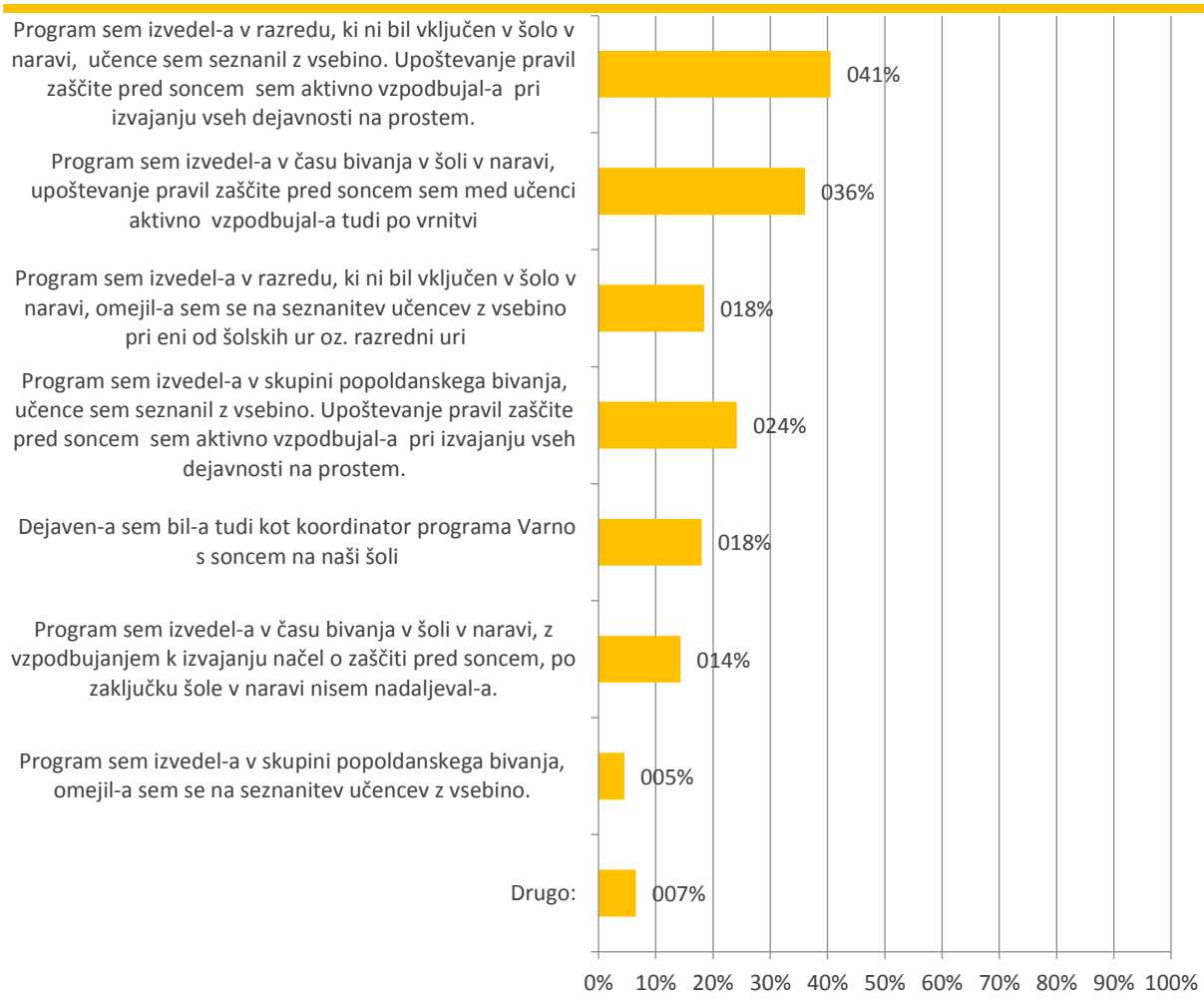
Rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da je bilo v program Varno s soncem v preteklih letih vključenih že 79,91 % (183) učiteljev in drugih strokovnih delavcev letos sodelujočih osnovnih šol, preostalih 20,09 % (46) učiteljev in drugih strokovnih delavcev pa je bilo letos v program vključenih prvič.

Vprašanje 2: ***Kako ste v šolskem letu 2016/17 vi izvajali program varno s soncem?***

Iz rezultatov ankete je razvidno, da je polovica anketiranih učiteljev oz. strokovnih delavcev program izvajala v razredih, ki so bili vključeni v šolo v naravi (Slika 16).

Med drugimi možnostmi, ki so jih izbrali za izvajanje programa Varno s soncem, so anketiranci navedli:

- vključevanje vsebin v razredne ure,
- vključevanje vsebin v naravoslovne, športne in kulturne dneve,
- vključevanje vsebin v planinski krožek.

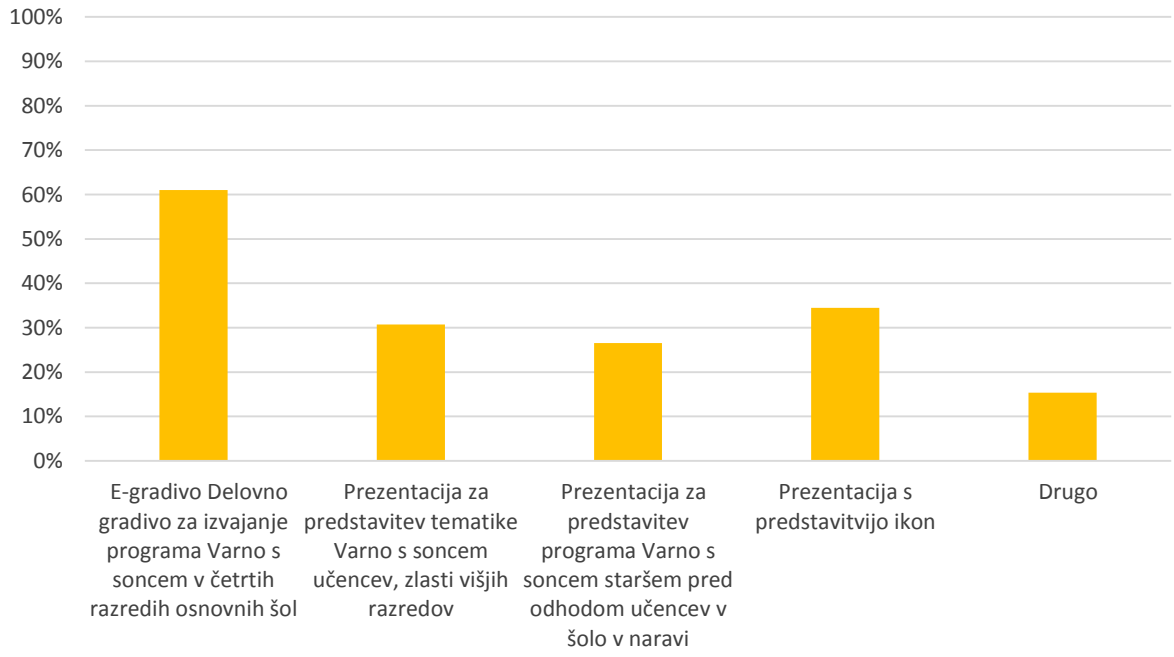
Slika 16: Način izvajanja programa Varno s soncem (predstavitev problematike v šoli v naravi ali v razredu, nadaljnje spodbujanje preventivnega ravnanja).

Vprašanje 3: ***Koliko je bilo vseh učencev, ki so bili vključeni v razred-e oz. skupino-e, kjer ste vi izvedli program Varno s soncem?***

36,33 % (89) anketiranih vzgojiteljev in drugih strokovnih delavcev je program izvajalo v skupini z 21-40 otrok, 35,51 % (87) v skupini z do 20 otrok, 11,02 % (27) v skupini z 41-60 učencev, 8,16 % (20) v skupini z 61-80 učencev, 7,35 % (18) oz. več kot 100 učencev in 1,63 % (4) v skupini z 81-100 učencev.

Vprašanje 4: ***S katerimi materiali ste podprli izvajanje teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja in katere ste najbolj uporabljali?***

Glede na rezultate anketnega vprašalnika je bil najbolj uporabljani material elektronsko gradivo Delovno gradivo za izvajanje programa Varno s soncem v četrtih razredih osnovnih šol (Slika 17).

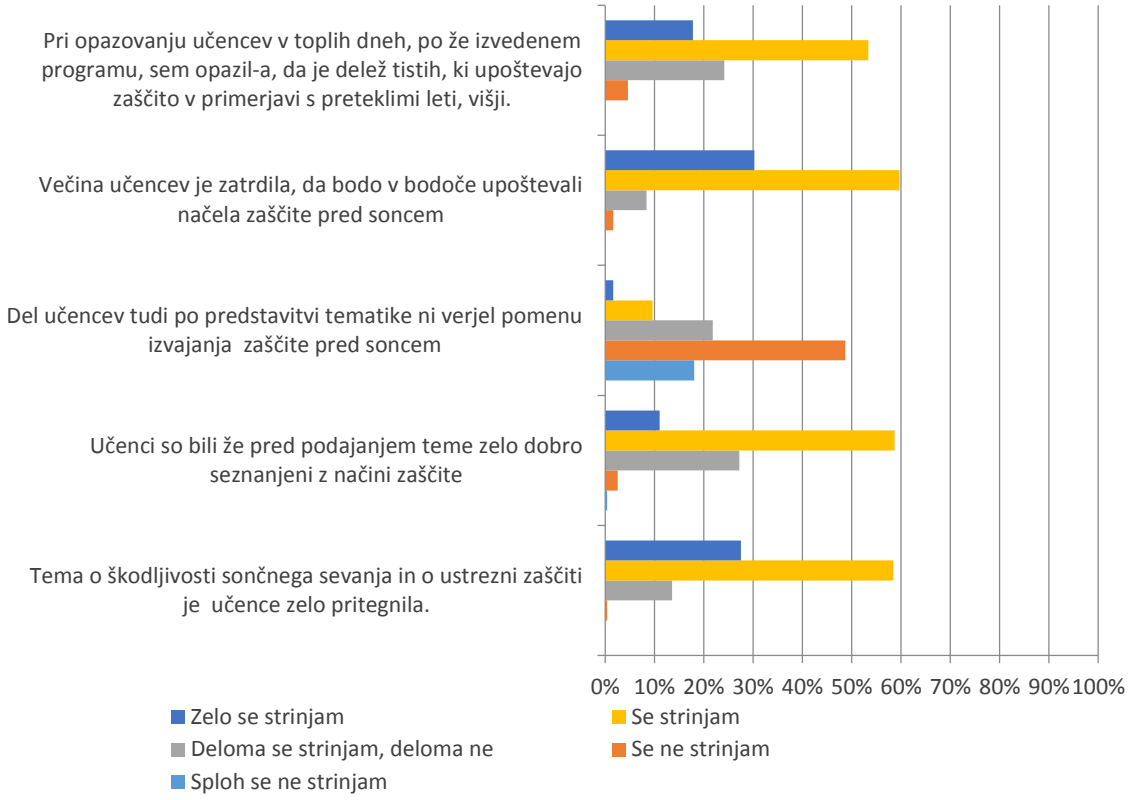

Slika 17: Materiali uporabljani pri izvajanju programa Varno s soncem.

Vprašanje 5: ***V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami?***

Rezultati anketnih vprašalnikov kažejo, da je več kot polovica anketiranih učiteljev oz. strokovnih delavcev odgovorila, da se strinja oz. zelo strinja, da:

- je večina učencev zatrdila, da bodo upoštevali načela zaščite pred soncem,
- so učenci že pred tem bili zelo dobro seznanjeni z načini zaščite,
- je tema o škodljivosti sončnega sevanja in o ustrezni zaščiti učence zelo pritegnila,
- je pri opazovanju učencev v toplih dneh, po že izvedenem programu opazila, da je delež tistih, ki upoštevajo zaščito v primerjavi s preteklimi leti višji (Slika 18).

Slika 18: Mnenje o napredku učencev glede varovanja pred škodljivimi vplivi sonca z vključitvijo v program Varno s soncem.

Vprašanje 6: ***Ali ste si pred izvajanjem programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ prebrali informacije za izvedbo programa?***

Pred izvajanjem programa Varno s soncem je 70,78 % (172) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev prebralo informacije za izvedbo programa na spletni strani NIJZ, 21,40 % (52) jih je navodila prebralo delno, 7,82 % (19) pa navodil ni prebrala.

Vprašanje 7: ***Kako ste bili zadovoljni z informacijami o izvajanju programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ?***

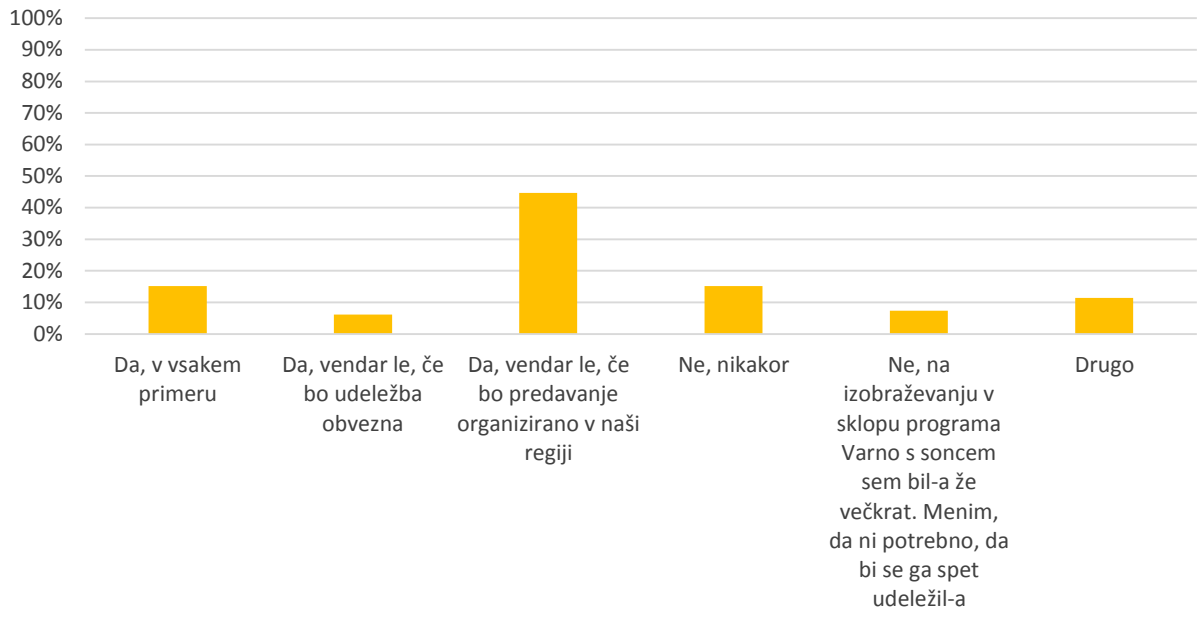
88,57 % (217) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev je na spletni strani Varno s soncem dobilo vse potrebne informacije, 6,67 % (16) anketiranih je informacije prejelo pri kontaktni osebi za program Varno s soncem v našem vrtcu ali preko e-naslova varnossoncem@nijz.si. 2,92 % (7) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev je informacije pridobilo drugje.

Vprašanje 8: ***Ali ste se udeležili letošnjega izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?***

Letošnjega izobraževanja v sklopu Varno s soncem se je udeležilo 7,79 % (19) izmed v anketo vključenih učiteljev.

Vprašanje 9: ***Ali se prihodnje leto nameravate udeležiti izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?***

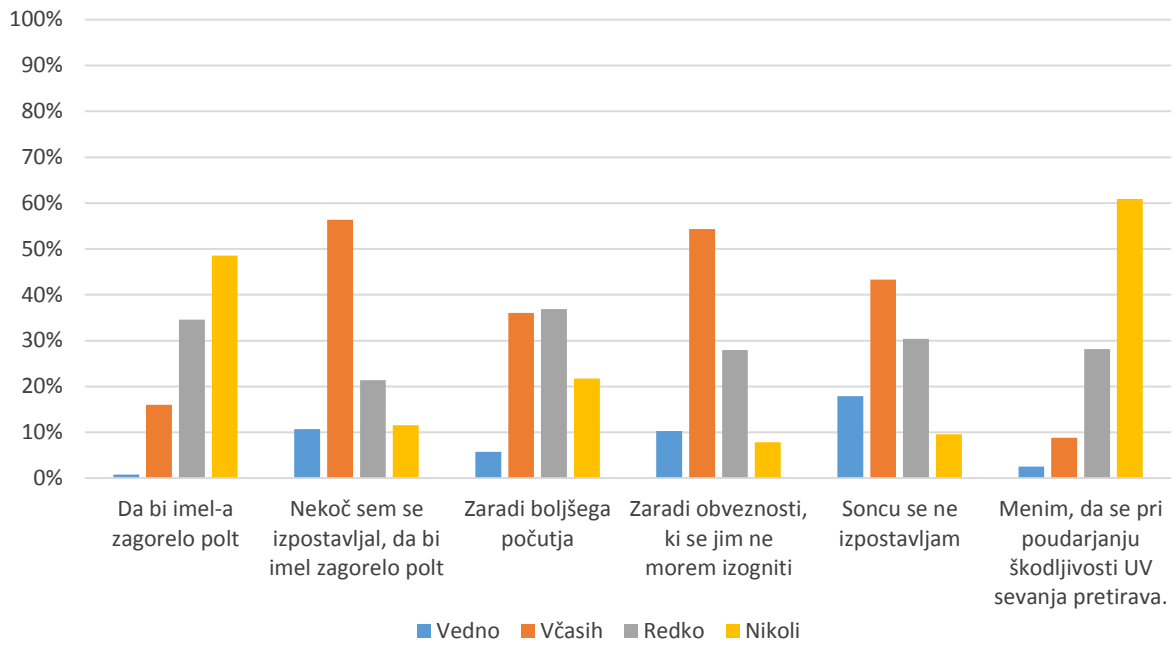
Dve tretjini anketiranih učiteljev in ostalih strokovnih delavcev je navedlo, da bi se v naslednjem letu radi udeležili izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem. Največji odstotek anketiranih učiteljev oz. strokovnih delavcev (109; 44,67 %) se v prihodnjem letu izobraževanja namerava udeležiti, a le v primeru, da bo izvedeno v njihovi regiji. 15,16 % (37) anketiranih vzgojiteljev oz. strokovnih delavcev se namerava izobraževanja udeležiti v vsakem primeru (Slika 19).

Slika 19: Namen učiteljev oz. strokovnih sodelavcev glede udeležbe na izobraževanju v sklopu programa Varno s soncem v naslednjem letu (2018).

Vprašanje 10: ***Kakšen je vaš odnos do izpostavljanja UV sevanju? Ali oz. kdaj se vi izpostavljate soncu poleti med 10. in 16. uro?***

Ker je učitelj oz. strokovni delavec, ki dela z učenci najbolj prepričljiv s svojim vzgledom, smo med vprašanja uvrstili tudi vprašanje o odnosu do izpostavljanja soncu in vzrokih zanj. Rezultati kažejo, da sta najpogostejša razloga za občasno izpostavljanje soncu obveznosti, ki se jim ni moč izogniti (132; 54,32 %) in želja po boljšem počutju (88; 36,07 %). Soncu se zaradi zagorele polti občasno oz. redko izpostavlja polovica anketiranih. Delež tistih, ki so se soncu izpostavljali zaradi pridobivanja zagorele polti je bil v preteklosti bistveno višji (Slika 20).

Slika 20: Odnos anketiranih učiteljev in strokovnih delavcev osnovnih šol do sonca.

4.3 Ocena izvedbe programa varno s soncem v šolskem letu 2016/17 v osnovnih šolah

Izvedbo programa Varno s soncem v osnovnih šolah v šolskem letu 2016/17 ocenjujemo kot uspešno, saj ugotavljamo, da so:

- Na šolah problematiko, ki jo obravnava program Varno s soncem prepoznali kot pomembno, saj je letos v programu sodelovalo največje število učencev doslej, 25.820.
- Sodelujoči učitelji oz. strokovni delavci dobro ocenili tako program, kot tudi razpoložljiva gradiva za njegovo izvajanje. Ocenili so, da so šolarji s programom veliko pridobili. Anketirani učitelji oz. strokovni delavci so v veliki večini navedli, da je večina učencev zatrdila, da bodo v bodoče upoštevali načela zaščite pred soncem. Prav tako so opazili tudi, da letos, ko so izvajali program, načela zaščite pred soncem upošteva večji delež učencev kot prejšnja leta.

Tudi v naslednjem letu nameravamo program Varno s soncem v osnovnih šolah izvajati na dva načina:

- kot celotedensko seznanjanje in predvsem upoštevanje preventivnih načel v praksi v okviru šole v naravi za četrtošolce in petošolce,
- kot krajše predstavitve programa v ostalih razredih, starosti učencev primerno.

Predvsem pa želimo, da se program za osnovnošolce v naslednjih letih intenzivno razširi tudi v obšolske dejavnosti (popoldansko bivanje, športni krožki itd.).

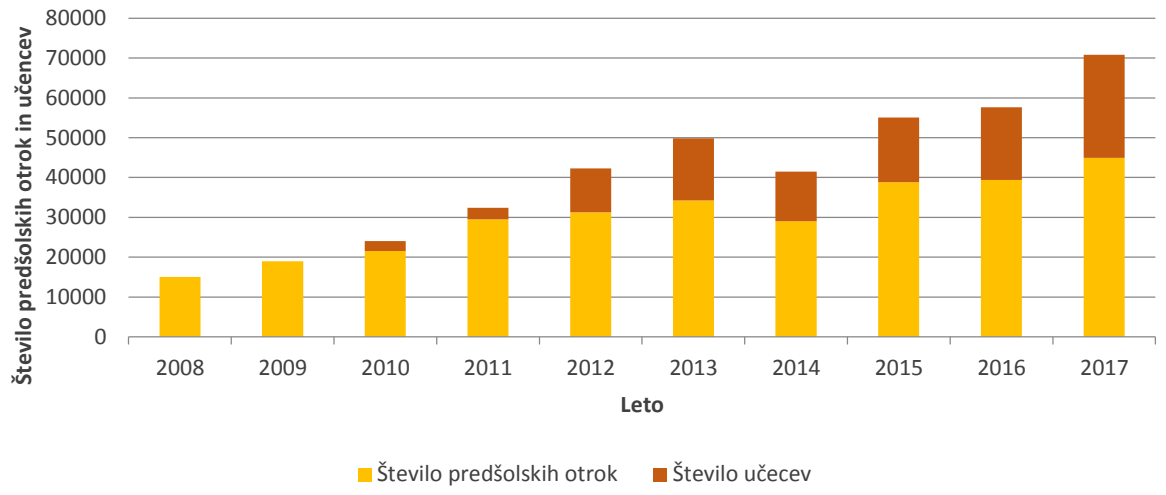
5 DESETLETNO OBDOBJE IZVAJANJA PROGRAMA VARNO S SONCEM – KRATEK PREGLED

5.1 Sodelujoči

V desetletnem obdobju je v programu sodelovalo 302.855 predšolskih otrok in 104.622 učencev, skupaj 407.477 (Tabela 2, Slika 21). Z vsebinami so bili seznanjeni tudi starši predšolski otrok, dodobra pa so jih seveda spoznali izvajalci programa, vzgojitelji in učitelji.

Tabela 2: Število sodelujočih predšolskih otrok in učencev v desetletnem obdobju preventivnega programa Varno s soncem.

Leto	Število predšolskih otrok	Število učecev	Skupno število predšolskih otrok in učencev
2008	15.000	/	15.000
2009	19.000	/	19.000
2010	21.560	2500	24.060
2011	29.519	2843	32.362
2012	31.295	10.974	42269
2013	34.277	15.544	49.821
2014	29.035	12.465	41500
2015	38.859	16.164	55023
2016	39.348	18.312	57.660
2017	44.962	25.820	70.782

Slika 21: Število predšolskih otrok in učencev vključenih v program Varno s soncem v obdobju od leta 2008 do leta 2017.

5.2 Način dela

Ves čas izvajanja je program Varno s soncem zastavljen tako, da se otroci in šolarji vsako leto celostno seznanijo z nevarnostjo delovanja sončnih žarkov in možnostmi samozaščite, še zlasti z elementi v okviru možnosti naravne zaščite.

V vrtcih poteka program v dveh delih. V maju/juniju namenijo dva do tri tedne za izobraževalni del, za seznanitev s problematiko. Vsebine za zaščito pred UV sevanjem vključijo v vse segmente vrtčevskih aktivnosti. Tako jih čim bolj približajo otrokom, ki se dobro seznanijo z njimi. Seveda v tem obdobju v vrtcih pri bivanju na prostem ves čas dosledno skrbijo za izvajanje zaščite pred soncem. Z doslednim izvajanjem zaščite pred soncem nadaljujejo tudi po zaključku izobraževalnega dela, do konca poletja.

V osnovnih šolah poteka program Varno s soncem podobno kot v vrtcih v razredih, vključenih v šolo v naravi, ponekod tudi v okviru popoldanskega varstva. Ostale učence pa učitelji seznanijo s problematiko nevarnosti UV sevanja in možnostmi zaščite v okviru razrednih ur itd. Zaradi aktualnosti problematike smo od leta 2016 vsebine o problematiki UV sevanja za učence zadnje triade osnovnih šol dopolnili z vsebino o solarijih.

V okviru izvajanja programa Varno s soncem so naša ciljna publika, poleg otrok in učencev, tudi vzgojitelji in učitelji. Poleg delovnih gradiv (tiskana in e-gradiva, prezentacije), ki jih lahko direktno uporabijo pri izvajanju programa Varno s soncem, jim skušamo še več informacij o problematiki UV sevanja nuditi v prispevkih na naših spletnih straneh. Takšen je npr. dokument UV sevanje in zdravje (http://www.nijz.si/sl/ultravijolicno-uv-sevanje-in-zdravje). Vsako leto v zgodnjem pomladanskem času pa za strokovne delavce vrtcev in osnovnih šol pripravimo tudi izobraževanje.

Znano je, da so sestavni del uspešnega programa in pristopa do ciljne populacije zanimivo in razumljivo oblikovana ključna sporočila ter primerno oblikovana gradiva, ki so čim bolj prilagojena ciljni populaciji. Za program Varno s soncem je že vrsto let značilna celovita likovna podoba ter osnovna sporočila v obliki ikon, prilagojenih ciljni populaciji. Oboje skozi leta posodabljamo in nadgrajujemo.

Slika 22: Osnovna sporočila preventivnega programa Varno s soncem v obliki ikon.

5.3 Vrednotenje učinkovitosti programa

Učinkovitost preventivnih programov najbolj objektivno ocenjujemo na osnovi ugotovitev ob spremljanju zdravstvenega stanja populacije v kateri jih izvajamo.

Program Varno s soncem naj bi z vzpodbujanjem izvajanja zaščite pred UV sevanjem dolgoročno znižal pojavljanje kožnega raka (zlasti melanomskega). Za pojav kožnega raka je značilno dolgo obdobje latence. Zato je obdobje desetih let, kolikor izvajamo program, seveda še prekratek čas, da bi lahko eventuelne spremembe v incidenci kožnega raka pripisali izvajanju programa.

Učinkovitost preventivnih programov lahko ocenjujemo tudi na osnovi ugotovitev ob spremljanju življenjskega sloga populacije v kateri jih izvajamo - na osnovi sprememb življenskega sloga, ki jih s programom spodbudimo.

Poleg spremljanja števila udeležencev smo pri vsakoletni analizi učinkovitosti programa, zato skušali ugotoviti, če in kakšne spremembe glede upoštevanja zaščite pred soncem smo vzpodbudili pri udeležencih programa. Anketirancem smo zato poleg vprašanj, ki so se nanašala na operativno izvedbo programa, zastavljali tudi vprašanja glede izvajanja zaščite v letu, ko so sodelovali v programu, pa tudi kako so ravnali prejšnja leta in kako nameravajo ravnati v bodoče.

Kaj bi po pregledu rezultatov anketiranj iz posameznih let (ankete izvedene med vzgojitelji, med starši predšolskih otrok, med učitelji) lahko zaključili v smislu ugotavljanja morebitnih sprememb obnašanja:

Glede uporabe sredstev in izvajanja ukrepov za zaščito pred soncem med otroci, vključenimi v program

Skozi deset let izvajanja programa opažamo, da je od začetka izvajanja programa do sedaj pri sredstvih za zaščito pred soncem opazen porast pri njihovi uporabi. Največji porast smo zabeležili pri uporabi pokrival in sončnih očal; v posameznih letih (kadar smo v letu še posebej izpostavili eno izmed zaščitnih sredstev in temu namenili tudi slogan in likovno podobo gradiv) je bil večji porast pri uporabi določenega zaščitnega sredstva ugotovljen tudi pri izpostavljenem zaščitnem sredstvu.
Medtem ko je bilo »pravilo sence« pri šolarjih v prvih letih izvajanja programa še dokaj neznano, ga sedaj marsikdo pozna že pred začetkom izvajanja programa; praktično vsi otroci in šolarji pa »pravilo sence« osvojijo med izvedbo programa.

Glede upoštevanja pravil za zaščito pred soncem med starši v program vključenih predšolskih otrok

Delež staršev, ki se opredelijo, da bodo načela zaščite pred soncem dosledno upoštevali vsi člani družine, je vsako leto zelo visok. Delež staršev, pri katerih pogovor o zaščiti pred soncem ni omejen zgolj na pojasnilo neposredno ob uporabi zaščitnih sredstev, narašča. Starši se o pomenu zaščite pred soncem z otroci pogovarjajo vedno bolj.

Glede upoštevanja pravil za zaščito pred soncem med učenci, vključenimi v program

Učitelji tekom let opažajo, da so otroci s problematiko zaščite pred soncem vedno bolj seznanjeni že pred začetkom izvajanja programa. Učitelji zagotavljajo, da je delež učencev, ki se opredelijo, da bodo načela zaščite pred soncem dosledno upoštevali, vsako leto zelo visok. Pri bivanju na prostem opažajo tudi, da v primerjavi s preteklimi leti delež učencev, ki upoštevajo zaščito, narašča.

Odnos odraslih (vzgojitelji, starši predšolskih otrok, učitelji) do izpostavljanja soncu

Med anketiranimi skupinami odraslih (vzgojitelji, starši predšolski otrok, učitelji) ni opaznih razlik, za vse lahko povzamemo:

- Delež anketiranih odrasli, ki se soncu izpostavljajo z namenom pridobivanja zagorele polti je izredno nizek.
- V vseh letih, ko smo jih spraševali glede njihovega izpostavljanja soncu, se jih soncu največ izpostavlja nenamerno, zaradi obveznosti, ki jih morajo opraviti, pa tudi zaradi boljšega počutja oz.občutka, da jim sonce da energijo.
- Delež anketiranih odraslih, ki menijo, da se pri poudarjanju škodljivosti UV sevanja pretirava, je izredno nizek.

Glede na navedeno lahko zaključimo, da je pri uporabi zaščitnih sredstev/ukrepov in splošnem poznavanju problematike UV sevanja v desetletnem obdobju opažen pozitivni premik pri zaščitnem ravnanju. Koliko je le-ta zgolj posledica vključenosti v program Varno s soncem, koliko pa posledica večje prepoznavnosti problematike in njene posledične obravnave tudi s strani drugih deležnikov in v različnih medijih, seveda ne moremo opredeliti.

Pri vrednotenju učinkovitosti programa bi zato bilo med anketirance smiselno vključiti sodelujoče v programu in takšne, ki programa ne poznajo in v njem ne sodelujejo.

Vsekakor pa je z ozaveščanjem glede zaščite pred UV sevanjem treba nadaljevati v vseh starostnih skupinah!

6 ZAKLJUČEK

Izvedbo programa Varno s soncem v šolskem letu 2016/17 ocenjujemo kot uspešno.

Pri pripravi programa za šolsko leto 2017/18 bomo upoštevali prejete pripombe vzgojiteljev, učiteljev in strokovnih delavcev.

Tudi v bodoče si bomo prizadevali, da postane upoštevanje pravil zaščite pred UV sevanjem ena izmed osnovnih aktivnosti v skrbi za zdravje.

7 PRILOGE

Priloga 1: Anketa za vzgojitelje oz. strokovne delavce »Varno s soncem 2017 - evalvacijski vprašalnika za izvajalce programa v vrtcih«

Priloga 2: Anketa za starše predšolskih otrok vključenih v program: »Varno s soncem 2017 – evalvacijski vprašalnik za starše otrok vključenih v program«

Priloga 3: Anketa za učitelje in strokovne sodelavce OŠ »Varno s soncem 2016 – evalvacijski vprašalnik za izvajalce programa v OŠ«

Priloga 1: Anketa za vzgojitelje oz. strokovne delavce vrtcev »**Varno s soncem 2017 - evalvacija vprašalnika za izvajalce programa v vrtcih**«

Spoštovani,
Vaši odgovori na vprašalnik bodo služili oceni izvedbe letošnjega programa Varno s soncem, bodo pa tudi podlaga za potrebne izboljšave. Zato prosimo, da iskreno odgovorite na vsa vprašanja. Anketa je anonimna. Prosimo, če si vzamete nekaj minut in s klikom na ''Naslednja stran'' pričnete z izpolnjevanjem ankete.
Nacionalni inštitut za javno zdravje

Q1 - Ali ste v vašem vrtcu v preteklih letih že sodelovali v programu Varno s soncem?
◯ Da
◯ Ne
◯ Drugo:

Q2 - Koliko je bilo vseh otrok, ki so bili vključeni v oddelek/skupino-e, kjer ste vi letos izvedli program Varno s soncem?
◯ do vključno 10
◯ 11-20
◯ 21-30
◯ več kot 31

Q3 - Kolikšna je bila povprečna starost otrok v skupini-ah, kjer ste vi izvajali program Varno s soncem?
◯ Manj kot 4 leta
◯ 4 leta ali več
◯ Drugo:

Q4 - Prosimo, da ocenite uporabnost gradiv, ki so namenjena podpori pri predstavitvi teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja in katera ste uporabljali? Prosimo, izberite ustrezen odgovor pri vsakem gradivu.

	Nisem uporabil-a, ne morem oceniti	Uporabno z veliko pojasnili oz. predelavami	Uporabno	Nepogrešljivo za uporabo
Delovno gradivo za izvedbo prograna Varno s soncem za vzgojitelje v e-obliki	◯	◯	◯	◯
Prezentacija s predstavitvijo ikon	◯	◯	◯	◯
Gradiva iz prejšnjih let - igrača Pokrivanka Varno s soncem	◯	◯	◯	◯
Gradiva iz prejšnjih let - knjižica oz. CD Senčna ura	◯	◯	◯	◯
Drugo:	◯	◯	◯	◯

Q5 - Zakolikšen delež otrok iz vaše skupine držijo spodaj navedene trditve. Prosimo,izberite ustrezen odgovor pri vsaki trditvi

	Vsi	Skoraj vsi	Polovica	Manj kot polovica	Posamezni otroci	Nihče
Pozaključku programa otrok pozna "pravilo sence" (otrok ga zna povedati inrazume).	○	○	○	○	○	○
Obsončnih poletnih dneh prihaja otrok v vrtec z ustreznim pokrivalom za zaščito predsoncem.	○	○	○	○	○	○
Obsončnih poletnih dneh prihaja otrok v vrtec z majico oz. srajčko, ki pokriva ramenain ima rokave vsaj do tričetrt nadlahti ter sega do bokov.	○	○	○	○	○	○
Obsončnih poletnih dneh prihaja otrok v vrtec s kratkimi hlačami (krilom), ki pokrijejopogačico.	○	○	○	○	○	○
Obsončnih poletnih dneh prihaja otrok v vrtec s sončnimi očali.	○	○	○	○	○	○

Q11 - Prosimo, navedite dejavnosti, ki ste jih izvajali v zvezi z obravnavano temoo zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja.

Možnih je več odgovorov

- ☐ Spoznavanjepesmic, branje in razgovor ob različni literaturi na temo sonca, kože, poletjaitd.
- ☐ Izdelava miselnihvzorcev.
- ☐ Izdelava kap, uricz označenim primernim časom, risanje sence itd.
- ☐ Igranje vlog insimbolna igra.
- ☐ Drugo:

Q13_2 - Kako ste starše otrok pritegnili v program Varno s soncem in jih obveščali o poteku programa?

Možnih je več odgovorov

- [ ] Program smo staršem na začetku šolskega leta in/ali pred začetkom izvajanja programa predstavili v okviru roditeljskega sestanka.
- [ ] O izvajanju programa smo starše obvestili s sporočilom na oglasni deski oz. z gradivom, ki ga je prejel otrok.
- [ ] Med izvajanjem programa smo o aktivnostih starše seznanjali s sporočili na oglasni deski.
- [ ] Na koncu izobraževalnega dela programa smo pripravili predstavitev osvojenih znanj za starše.
- [ ] Staršev nismo obveščali o programu.
- [ ] Drugo:

Q6 - Ali ste si pred izvajanjem programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ (www.nijz.si) prebrali informacije za izvedbo programa?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Delno

Q7 - Kako ste zadovoljni z informacijami o izvajanju programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ?

- ○ Dobil-a sem vse potrebne informacije
- ○ Potreboval-a semdodatne informacije, a sem jih dobil-a prikontaktni osebi za program Varno s soncem v našem vrtcu alipreko e-naslova varnossoncem@nijz.si.
- ○ Drugo:

Q10_2 - Ali ste se udeležili letošnjega izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?

- ○ Da
- ○ Ne

Q8 - Ali se prihodnje leto nameravate udeležiti izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?

- ○ Da, v vsakem primeru.
- ○ Da, vendar le, če bo udeležba obvezna.
- ○ Da, vendar le, če bo predavanje organizirano v naši regiji.
- ○ Ne, nikakor.
- ○ Ne, na izobraževanju v sklopu Varno s soncem sem bil-a že večkrat. Menim, da ni potrebno, da bi se ga spet udeležil-a.
- ○ Drugo:

Q9 - Kakšen je vaš odnos do izpostavljenosti UV sevanju? Ali oz. zakaj se vi izpostavljate soncu poleti med 10. in 16. uro? Prosimo, izberite odgovor pri vsaki trditvi.

	Vedno	Včasih	Redko	Nikoli
Soncu se izpostavljam, da bi imel-a zagorelo	○	○	○	○

	Vedno	Včasih	Redko	Nikoli
polt.				
Nekoč sem se izpostavljal-a soncu, da bi imel-a zagorelo polt.	○	○	○	○
Izpostavljam se, ker mi sonce da energijo. Dosti bolje se počutim, če se izpostavljam soncu.	○	○	○	○
Soncu sem izpostavljen-a nenamerno, zaradi obveznosti, ki jih moram opraviti.	○	○	○	○
Soncu se ne izpostavljam.	○	○	○	○
Menim, da se pri poudarjanju škodljivosti UV sevanja pretirava.	○	○	○	○
Drugo:	○	○	○	○

Q12_2 - V kateri zdravstveni regiji (območna enota NIJZ) se nahaja vaš vrtec?

○ NIJZ OE Ljubljana
○ NIJZ OE Maribor
○ NIJZ OE Celje
○ NIJZ OE Kranj
○ NIJZ OE Koper
○ NIJZ OE Novo mesto
○ NIJZ OE Nova Gorica
○ NIJZ OE Murska Sobota
○ NIJZ OE Ravne na Koroškem

Q10 -

Prosimo Vas, da nadaljujete s klikom na gumb ''Zadnja stran''.

Priloga 2: Anketa za starše predšolskih otrok vključenih v program: »**Varno s soncem 2017 – evalvacijski vprašalnik za starše otrok vključenih v program**«

Spoštovani!
Vljudno vas prosimo, da anketo izpolnite v celoti. Odgovori bodo služili oceni izvedbe letošnjega programa Varno s soncem, bodo pa tudi osnova za morebitne izboljšave. Zato prosimo, da iskreno odgovorite na vsa vprašanja. Anketa je anonimna. Prosimo, če si vzamete nekaj minut in s klikom na ''Naslednja stran'' pričnete z izpolnjevanjem ankete.
Nacionalni inštitut za javno zdravje

Q1 - Koliko je star vaš otrok?
◯ Manj kot 4 leta
◯ 4 leta in več

Q2 - Kakšne sončne opekline je že imel vaš otrok in kolikokrat do sedaj? Prosimo, izberite ustrezen odgovor pri vsaki trditvi.

	Še nikoli	Da, vendar samo enkrat do sedaj	Da, do sedaj največ do 5-krat	Da, do sedaj že več kot 6-krat
Rdečina brez bolečin	◯	◯	◯	◯
Rdečina z bolečinami	◯	◯	◯	◯
Rdečina z bolečinami in mehurji	◯	◯	◯	◯
Drugo:	◯	◯	◯	◯

Q3 - Prosimo vas, da z izbiro ustreznih trditev navedete, kako pogosto je v poletnem času (kjerkoli; pri igri na dvorišču, na vrtu, na sprehodu, ob bazenu, na morju itd.) vaš otrok naštete zaščitne ukrepe izvajal prejšnja leta in kako jih izvaja letos. Prosimo, da izberete ustezen odgovor pri vsaki trditvi.

	Vedno	Pogosto	Včasih	Nikoli
Prejšnja leta je bil-a zaščiten-a s pokrivalom (legionarska kapa ali klobuk s širokimi krajci).	◯	◯	◯	◯
Letos je zaščiten-a s pokrivalom (legionarska kapa ali klobuk s širokimi krajci).	◯	◯	◯	◯
Prejšnja leta je bil-a oblečen-a v majice , ki imajo rokave vsaj do komolcev.	◯	◯	◯	◯
Letos je oblečen-a v majice, ki imajo rokave vsaj do komolcev.	◯	◯	◯	◯
Prejšnja leta je bil-a oblečen-a v hlače (krilo), ki segajo pod kolena.	◯	◯	◯	◯
Letos je oblečen-a v hlače (krilo), ki segajo	◯	◯	◯	◯

	Vedno	Pogosto	Včasih	Nikoli
pod kolena.				
Prejšnja leta je nosil-a sončna očala.	◯	◯	◯	◯
Letos nosi sončna očala.	◯	◯	◯	◯
Prejšnja leta se je med 10 in 16 uro zadrževal-a v senci.	◯	◯	◯	◯
Letos se med 10 in 16 uro zadržuje v senci.	◯	◯	◯	◯
Pravilo sence je poznal in v praksi upošteval že prejšnja leta.	◯	◯	◯	◯
Pravilo sence je spoznal in v praksi uporabljal letos.	◯	◯	◯	◯
Drugo:	◯	◯	◯	◯

Q4 - Aliopažate, da ima vaš otrok po izvedenem programu Varno s soncem več informacijin znanj o zaščiti pred škodljivim delovanjem sončnega sevanja?

◯ Da, osvojil je zelo veliko informacij.
◯ Da, osvojil je precej informacij
◯ Nismo opazili, da bi vedel, kaj več o tej temi.
◯ Tudi po zaključku programa ne ve nič o tej temi.
◯ Drugo:

Q5 - Ste se z otrokom o pomenu zaščite pred škodljivim delovanjem sončnegaUV sevanja pred in v času izvajanja programa Varno s soncem pogovorili tudi doma?

◯ O tej temi se z otrokom sploh nismo pogovarjali.
◯ Edini pogovor z otrokom na to temo je potekal ob uporabi zaščitnih sredstev, ko smo mu/ji utemeljili zakaj se je treba zaščititi.
◯ V tem času smo se z otrokom veliko pogovarjali o soncu in o zaščiti.
◯ O zaščiti pred soncem smo se že in se veliko pogovarjamo, neodvisno odizvajanja programa Varno s soncem v vrtcu.
◯ Drugo:

Q6 - Kakšen je vaš odnos do izpostavlavljanja UV sevanju? Ali oz. zakaj se vi izpostavljate soncu poleti med 10. in 16.uro? Prosimo, izberite odgovor pri vsaki trditvi.

	Vedno	Včasih	Redko	Nikoli
Soncu se izpostavljam da bi imel-a zagorelo polt.	◯	◯	◯	◯
Nekoč sem se izpostavljal-a soncu, da bi imel-a zagorelo polt	◯	◯	◯	◯
Izpostavljam se, ker mi sonce da energijo. Dosti bolje se počutim, če se izpostavljam soncu.	◯	◯	◯	◯
Soncu sem izpostavljen-a nenamerno, zaradi obveznosti, ki jih moram opraviti.	◯	◯	◯	◯
Soncu se ne izpostavljam.	◯	◯	◯	◯
Menim, da se pri poudarjanju škodljivosti UV sevanja pretirava.	◯	◯	◯	◯

	Vedno	Včasih	Redko	Nikoli
Drugo:	◯	◯	◯	◯

Q7 - Ali boste pravila naravne zaščite pred soncem v bodoče spoštovali tudiv krogu svoje družine?

◯ Da, bomo, to smo vsi člani družine izvajali že do sedaj. Upoštevanje pravil zaščite ni zgolj zadeva projekta v vrtcu, izvajanje ukrepov za zaščito je pomembno za vse člane naše družine.

◯ Da, bomo. Do sedaj nismo, odslej pa bomo zaščitne ukrepe izvajali vsi člani družine. Upoštevanje pravil zaščite ni zgolj zadeva projekta v vrtcu, izvajanje ukrepov za zaščito je pomembno za vse člane naše družine.

◯ Verjetno bomo doma malo popustili, na dopustu in ob prostih dneh/na morju, ob bazenu itd./ pa bomo izvajali zaščitne ukrepe.

◯ Ne, ne bomo se držali pravil zaščite.

◯ Drugo:

Q8 - V kateri zdravstveni regiji(območna enota NIJZ) se nahaja vaš vrtec?

◯ NIJZ OE Ljubljana
◯ NIJZ OE Maribor
◯ NIJZ OE Celje
◯ NIJZ OE Kranj
◯ NIJZ OE Koper
◯ NIJZ OE Novo mesto
◯ NIJZ OE Nova Gorica
◯ NIJZ OE Murska Sobota
◯ NIJZ OE Ravne na Koroškem

Q9 -

Prosimo Vas, da nadaljujete s klikom na gumb ''Zadnja stran''.

Priloga 3: Anketa za učitelje in strokovne sodelavce OŠ »**Varno s soncem 2016 – evalvacijski vprašalnik za izvajalce programa v OŠ**«

Spoštovani,
Vaši odgovori na vprašalnik bodo služili oceni izvedbe letošnjega programa Varno s soncem, bodo pa tudi podlaga za potrebne izboljšave. Anketa je anonimna. Prosimo, da iskreno odgovorite na vsa vprašanja. Prosimo, da si vzamete nekaj minut in s klikom na ''Naslednja stran'' pričnete z izpolnjevanjem ankete.
Nacionalni inštitut za javno zdravje

Q1 - Ali ste na vaši osnovni šoli v preteklih letih že sodelovali v programu Varno s soncem?
◯ Da
◯ Ne

Q2 - Kako ste v šolskem letu 2016/17 vi izvajali program Varno s soncem?
Možnih je več odgovorov
☐ Program sem izvedel-a v času bivanja v šoli v naravi, z vzpodbujanjem k izvajanju načel o zaščiti pred soncem, po zaključku šole v naravi nisem nadaljeval-a.
☐ Program sem izvedel-a v času bivanja v šoli v naravi, upoštevanje pravil zaščite pred soncem sem med učenci aktivno vzpodbujal-a tudi po vrnitvi.
☐ Program sem izvedel-a v razredu, ki ni bil vključen v šolo v naravi, omejil-a sem se na seznanitev učencev z vsebino pri eni od šolskih ur oz. razredni uri.
☐ Program sem izvedel-a v razredu, ki ni bil vključen v šolo v naravi, učence sem seznanil z vsebino. Upoštevanje pravil zaščite pred soncem sem aktivno vzpodbujal-a pri izvajanju vseh dejavnosti na prostem.
☐ Program sem izvedel-a v skupini popoldanskega bivanja, omejil-a sem se na seznanitev učencev z vsebino.
☐ Program sem izvedel-a v skupini popoldanskega bivanja, učence sem seznanil z vsebino. Upoštevanje pravil zaščite pred soncem sem aktivno vzpodbujal-a pri izvajanju vseh dejavnosti na prostem.
☐ Dejaven-a sem bil-a tudi kot koordinator programa Varno s soncem na naši šoli.
☐ Drugo:

Q3 - Koliko je bilo vseh učencev, ki so bili vključeni v razred-e oz. skupino-e kjer ste vi letos izvedli program Varno s soncem?
◯ do 20 učencev
◯ 21 do 40 učencev
◯ 41 do 60 učencev
◯ 61 do 80 učencev
◯ 81 do 100 učencev
◯ več kot 100 učencev

Q4 - S katerimi materiali ste podprli izvajanje teme o zaščiti pred škodljivostmi sončnega sevanja in katere ste najbolj uporabljali? Prosimo, izberite ustrezen odgovor pri vsakem gradivu?

Možnih je več odgovorov

- [ ] E-gradivo Delovno gradivo za izvajanje programa Varno s soncem v četrtih razredih osnovnih šol
- [ ] Prezentacija za predstavitev tematike Varno s soncem učencev, zlasti višjih razredov
- [ ] Prezentacija za predstavitev programa Varno s soncem staršem pred odhodom učencev v šolo v naravi
- [ ] Prezentacija s predstavitvijo ikon
- [ ] Drugo:

Q5 - V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami? Prosimo, izberite ustrezen odgovor pri vsaki trditvi?

	Sploh se ne strinjam	Se ne strinjam	Deloma se strinjam, deloma ne	Se strinjam	Zelo se strinjam
Tema o škodljivosti sončnega sevanja in o ustrezni zaščiti je učence zelo pritegnila.	○	○	○	○	○
Učenci so bili že pred podajanjem teme zelo dobro seznanjeni z načini zaščite.	○	○	○	○	○
Del učencev tudi po predstavitvi tematike ni verjel pomenu izvajanja zaščite pred soncem.	○	○	○	○	○
Večina učencev je zatrdila, da bodo v bodoče upoštevali načela zaščite pred soncem.	○	○	○	○	○
Pri opazovanju učencev v toplih dneh, po že izvedenem programu, sem opazil-a, da je delež tistih, ki upoštevajo zaščito (zadrževanje v senci, pokrivala, sončna očala) v primerjavi s preteklimi leti, višji.	○	○	○	○	○

Q6 - Ali ste si vi pred izvajanjem programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ (www.nijz.si) prebrali informacije za izvedbo programa?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Delno

Q7 - Kako ste bili zadovoljni z informacijami o izvajanju programa Varno s soncem na spletni strani NIJZ?

- ○ Dobil-a sem vse potrebne informacije
- ○ Potreboval-a sem dodatne informacije, a sem jih dobil-a pri kontaktni osebi za program Varno s soncem na naši šoli ali preko spletnega naslova varnossoncem@nijz.si

◯ Drugo:

Q10_2 - Ali ste se udeležili letošnjega izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?
◯ Da
◯ Ne

Q10_3 - Ali se prihodnje leto nameravate udeležiti izobraževanja v sklopu programa Varno s soncem?
◯ Da, v vsakem primeru.
◯ Da, vendar le, če bo udeležba obvezna.
◯ Da, vendar le, če bo predavanje organizirano v naši regiji.
◯ Ne, nikakor.
◯ Ne, na izobraževanju v sklopu programa Varno s soncem sem bil-a že večkrat. Menim, da ni potrebno, da bi se ga spet udeležil-a.
◯ Drugo:

Q8 - Kakšen je vaš odnos do izpostavljanja UV sevanju? Ali oz. zakaj se vi izpostavljate soncu poleti med 10. in 16. uro? Prosimo, izberite ogdovor pri vsaki trditvi.

	Vedno	Včasih	Redko	Nikoli
Soncu se izpostavljam da bi imel-a zagorelo polt.	☐	☐	☐	☐
Nekoč sem se izpostavljal-a soncu, da bi imel-a zagorelo polt.	☐	☐	☐	☐
Izpostavljam se, ker mi sonce da energijo. Dosti bolje se počutim, če se izpostavljam soncu.	☐	☐	☐	☐
Soncu sem izpostavljen-a nenamerno, zaradi obveznosti, ki jih moramo opraviti.	☐	☐	☐	☐
Soncu se ne izpostavljam.	☐	☐	☐	☐
Menim, da se pri poudarjanju škodljivosti UV sevanja pretirava.	☐	☐	☐	☐
Drugo:	☐	☐	☐	☐

Q10_4 - V kateri zdravstveni regiji (območna enota NIJZ) se nahaja vaš vrtec?
◯ NIJZ OE Ljubljana
◯ NIJZ OE Maribor
◯ NIJZ OE Celje
◯ NIJZ OE Kranj
◯ NIJZ OE Koper
◯ NIJZ OE Novo mesto
◯ NIJZ OE Nova Gorica
◯ NIJZ OE Murska Sobota
◯ NIJZ OE Ravne na Koroškem

Q10 -
Prosimo Vas, da nadaljujete s klikom na gumb ''Zadnja stran''.